

Monitor deelname lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterden 2008

CINOP, 's-Hertogenbosch

Jan Neuvel, Piet Litjens, Annemarie Groot, Elle Langens, Mohammed Meziani en Mirella Verspiek

Colofon

Titel: Monitor deelname aan het lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterden 2008

Auteurs: Jan Neuvel, Piet Litjens, Annemarie Groot, Elle Langens, Mohammed Meziani en Mirella Verspiek

Ontwerp omslag: Theo van Leeuwen BNO

Vormgeving: Evert van de Biezen

Bestelnummer: A00508

Uitgave: CINOP, 's-Hertogenbosch
Mei 2009

© CINOP 2009

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978-90-5003-541-5

Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel: 073-6800800
www.cinop.nl

Inhoudsopgave

---

1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond van de monitor	1
1.2 Consequenties voor de monitor	5
1.3 Doel van de monitor 2008	8
1.4 Opzet van de monitor	8
1.5 Indeling van het rapport	9
2 Opzet en uitvoering van de monitor	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Opzet van de monitor	11
2.3 De uitvoering en de response	14
3 Werving en aanmelding	15
3.1 Werving en samenwerking	16
3.2 Wervingsactiviteiten	20
3.3 Registratie en evaluatie van wervingsactiviteiten	23
3.4 Wachtlijsten	27
4 Onderwijsaanbod	29
4.1 De cursussen	30
4.2 Toetsing	32

5 Deelname aan lees-, schrijf- en rekencursussen	37
5.1 De landelijke en regionale deelname aan het lees- en schrijfcursussen	37
5.2 Regionale verschillen	40
5.3 Achtergrondkenmerken van cursisten	43
5.4 Kenmerken van het opleidingstraject	46
6 NT2-alfabetiseringsonderwijs	51
6.1 Inleiding	51
6.2 Opzet en uitvoering van het onderzoek	52
6.3 Cursusaanbod NT2-alfabetiseringsonderwijs	54
6.4 Deelname aan NT2-alfabetiseringscursussen	56
7 Samenvatting en conclusies	59
7.1 Deelname aan NT1-cursussen lezen, schrijven en lezen door laaggeletterden	60
7.2 NT2-alfabetiseringsonderwijs	62
7.3 Conclusies	63
Literatuur	65
Bijlage 1: Verkennend onderzoek bij gemeenten	67

1.1 Achtergrond van de monitor

Nederland telt ongeveer 1,5 miljoen volwassenen die het lezen en schrijven onvoldoende beheersen om alledaagse lees- en schrijftaken zelfstandig te kunnen uitvoeren (OECD & Statistics Canada, 1995; Houtkoop, 1999). Dat bemoeilijkt of verhindert het zelfstandig kunnen deelnemen aan de samenleving.

Om laaggeletterdheid onder volwassenen terug te dringen voert het ministerie van OCW daarom sinds 2002 beleid dat erop gericht is laaggeletterde volwassenen te laten deelnemen aan lees- en schrijfcursussen die in het kader van het NT1-onderwijs worden aangeboden door roc's. In dat kader onderzoekt CINOP vanaf 2002 de deelname aan die cursussen. Alvorens de monitor te beschrijven wordt eerst kort ingegaan op wat er tot nu toe in dit eerste decennium is bereikt.

Tussen 2002 en 2006 is het Actieplan 2002-2006 uitgevoerd. De hoofddoelstelling was om in de periode 2003 tot 2006 een substantiële toename van het aantal 'alfabetiseringstrajecten' in de Educatie (roc's) te realiseren (Neuvel & Bersee, 2003). Het effect van die campagne was echter teleurstellend. In die periode nam het aantal cursisten dat jaarlijks een cursus volgde nauwelijks toe: in 2003 werden in de nulmeting iets meer dan 5000 cursisten geteld (Neuvel & Bersee, 2003) en dat waren er bij afsluiting in 2006 niet veel meer dan 5500 (Neuvel & Bersee, 2007). Aangezien elk schooljaar 40% van de cursisten uitstroomt en ongeveer 60% de cursus vervolgt, kan worden uitgerekend dat in die vier jaar circa 13.000 tot 14.000 volwassenen aan een lees-, schrijf- en/of rekencursus voor laaggeletterden hebben deelgenomen. Afgezet tegen de 1,5 miljoen laaggeletterden is dat minder dan 1% van alle laaggeletterden. Bovendien bleek dat een deel van

de laaggeletterde volwassenen geringe vorderingen maakte om het beoogde niveau van geletterdheid te kunnen halen.

Er kan over worden gespeculeerd waarom volwassenen die dagelijks wel problemen moeten ervaren met schriftelijke informatie niet de mogelijkheid aangrijpen om hun vaardigheden via een cursus te verbeteren. Schaamte, weinig zelfvertrouwen in eigen leervermogen en strategieën om de problemen te omzeilen of op andere manieren op te lossen zijn enkele van de vermoede oorzaken waarom de stap naar de Educatie niet wordt gezet. Neuvel & Van der Meijden (2006) lieten zien dat verreweg de meeste laaggeletterde volwassenen niet ontvankelijk zijn voor campagnes. Een groot deel niet, omdat ze geen problemen ervaren, een deel niet omdat ze de problemen op een voor hen bevredigende wijze hebben opgelost en een deel niet omdat ze nooit gedacht hadden aan een cursus. Onbekendheid met de faciliteiten die de overheid via de Educatie biedt, is eveneens een oorzaak.

De landelijke mediacampagnes die tussen 2002 en 2006 laaggeletterden moesten bewegen tot deelname aan een lees-, schrijf- en/of rekencursus bleken dus weinig effectief. Het ministerie wilde zich, mede gezien de tekortkomingen van de aanpak, niet neerleggen bij de stand van zaken. In 2005 werd daarom door de drie bewindslieden van het ministerie van OCW een nieuw plan ter bestrijding van laaggeletterdheid opgesteld: *Van A tot Z betrokken. Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010* (Van der Hoeven e.a., 2005). Het plan is eind 2005 aan de Tweede Kamer aangeboden. De uitvoering vindt plaats tussen 2006 en 2010.

Het *Aanvalsplan* is veel breder dan het vorige en omvat nu zowel het initieel onderwijs als de scholingsmogelijkheden na die fase. De doelstelling voor het initieel onderwijs is het voorkomen van laaggeletterdheid bij schoolgaande jongeren (preventie). Het doel van de 'nazorg' is het terugdringen van de bestaande laaggeletterdheid in de volwassen bevolking. Het gaat hier om twee relatief van elkaar gescheiden wegen.

Het initieel onderwijs heeft een herkenbare structuur en het is duidelijker waar gezocht en gehandeld moet worden om laaggeletterdheid te voorkomen. Dat wil overigens niet zeggen, dat het realiseren van de doelstelling ook gemakkelijk is. Als dat zo is, zou het probleem al lang opgelost moeten zijn.

Een vergelijkbare structuur waarbinnen laaggeletterden opgespoord, aangespoord en ondersteund kunnen worden, is er na het initieel onderwijs niet meer. Naast het vergelijkbare probleem van de leerbaarheid (het verwerven of aanleren van lees- en schrijfvaardigheden), krijgt deze tweede weg te maken met problemen, zoals het opsporen van laaggeletterden, laaggeletterden bewegen opnieuw aan (volwassenen)onderwijs deel te nemen en het organiseren en faciliteren van geschikte vormen van onderwijs voor volwassen laaggeletterden. Omdat deze monitor bedoeld is de deelname aan lees- en schrijfonderwijs voor volwassenen in kaart te brengen, zal hieronder alleen op die post-initiële route worden ingegaan.

Het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* voor die post-initiële route kent drie hoofduitvoerders: CINOP, Stichting Lezen & Schrijven en Stichting Expertisecentrum ETV.nl. Deze drie organisaties zijn betrokken bij de tweede fase in de aanpak van laaggeletterdheid¹. Het hoofddoel van die tweede fase is, evenals dat het geval was bij het Actieplan, geformuleerd in termen van het aantal laaggeletterde volwassenen dat deelneemt aan het lees-, schrijf- en/of rekenonderwijs dat is gericht op het opheffen van die laaggeletterdheid. De doelstelling voor die tweede route is een verdubbeling tussen 2006 en 2010 van het aantal cursisten dat deelneemt aan het lees-, schrijf- en/of rekenonderwijs. Het komt erop neer dat in 2010 minimaal 12.000 laaggeletterden zo'n cursus moeten volgen.

Om dat doel te bereiken steekt het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* op een veel krachtigere en bredere aanpak in dan het eerdere *Actieplan*. In het *Actieplan* werd er nog van uitgegaan, dat algemene mediacampagnes gericht op alle laaggeletterden en hun directe sociale omgeving in combinatie met bestaande wervingspraktijken van roc's voldoende zouden zijn om laaggeletterden te bewegen zich voor een lees- en schrijfcursus in de Educatie op te geven. In het *Aanvalsplan* is gekozen voor een bredere en meer gedifferentieerde benadering, zowel wat betreft de opsporing, de werving als het onderwijsaanbod. De achterliggende gedachte is dat laaggeletterden geen homogene groep vormen en ook niet allemaal via dezelfde kanalen zijn te bereiken en met eenzelfde aanpak zoals de Educatie die globaal kent, zijn te bedienen. Het is de taak van CINOP, de Stichting Lezen & Schrijven en Expertisecentrum ETV.nl om die groepen

¹ Stichting Lezen & Schrijven, maar met name CINOP ontplooiën ook activiteiten in de eerste fase van de aanpak, het initieel onderwijs (en dan met name in vmbo en mbo).

bewust te maken van de problematiek, ze te wijzen op hun verantwoordelijkheid ten aanzien van het probleem en om ze te adviseren en ondersteun in de aanpak om laaggeletterdheid terug te dringen.

Het *Aanvalsplan* richt zich daarom niet uitsluitend meer via mediacampagnes op direct betrokkenen, maar wil daarnaast op verschillende niveaus beleidsmakers en personen op verantwoordelijke posities in zoveel mogelijk geledingen van de samenleving betrekken bij het opsporen en werven van laaggeletterden. Het gaat daarbij om het openbaar bestuur (provinciale, regionale en lokale overheden), maatschappelijke organisaties die een rol (kunnen) spelen in de verzorgingsstructuur van laaggeletterden (de Educatie, private onderwijsinstellingen, brede scholen, welzijnsinstellingen, bibliotheken, enzovoort.) en het bedrijfsleven (bedrijven en werkgevers- en werknemersorganisaties). Uiteraard zijn er diverse rollen. Van openbare besturen (regionale en lokale overheden) wordt verwacht dat ze stimuleren, aansturen, organiseren, coördineren en faciliteren. Van bedrijven zou verwacht mogen worden dat ze in hun loopbaanbeleid aandacht besteden aan laaggeletterdheid van medewerkers. En de Educatie zal zelf, meer dan tot nu toe, actiever moeten gaan werven (zie Neuvel & Bersee, 2007, zie ook hoofdstuk 2).

De Educatie (en daarbinnen de NT1-afdelingen) is ook niet langer meer de enige plaats waar laaggeletterden hun lees- en schrijfvaardigheid kunnen verbeteren. Private aanbieders zullen ook een rol gaan spelen. Daarnaast zullen door roc's of private aanbieders naar analogie van de aanpak *Taal op de werkvloer* cursussen *Lezen en schrijven op de werkvloer* worden verzorgd. Maar zelfs die structuur moet voor een deel van de doelgroep misschien worden losgelaten en zal gezocht moeten worden naar informele, minder georganiseerde vormen van ondersteuning. Een onderzoek dat in het kader van het *Aanvalsplan* is uitgevoerd, te weten de evaluatie van de tv-serie *Lees & Schrijf!* voor laaggeletterden van Expertisecentrum ETV.nl, laat zien dat er een grote behoefte onder laaggeletterden bestaat om via informele mogelijkheden hun lees- en schrijfvaardigheid te verbeteren (Neuvel, 2007).

1.2 Consequenties voor de monitor

De overgang van het Actieplan naar het *Aanvalsplan* is hierboven kort beschreven en zou in een woord gekarakteriseerd kunnen worden als een verbreding van de aanpak. Die verbreding heeft consequenties voor de monitor. De belangrijkste consequenties worden hieronder beschreven. Enkele van die consequenties werden overigens al eerder zichtbaar.

Het hoofddoel van de monitor zoals in 2002 opgezet voor het *Actieplan alfabetisering* is het jaarlijks in kaart brengen van de deelname door laaggeletterden aan het lees- en schrijfonderwijs. In de periode van het *Actieplan* was dat relatief eenvoudig, omdat toen alleen gedacht werd aan lees- en schrijfcursussen die in roc's door de afdeling NT1 (Nederlands als moedertaal) van de Educatie voor de autochtone doelgroep werden verzorgd. Bovendien werd aanvankelijk uitgegaan van de 'alfabetiseringsgedachte', dat wil zeggen dat het om autochtone volwassenen gaat die niet of nauwelijks hadden leren lezen en schrijven (analfabeten). De doelgroep werd daarom wat betreft lezen en schrijven afgebakend tot cursisten in het laagste niveau van de toenmalige KSE-structuur, namelijk KSE-niveau 1 en cursisten op weg naar KSE-niveau 2.

Laaggeletterdheid onder de autochtone bevolking in ons land is niet meer, zoals in veel ontwikkelingslanden nog het geval is, te typeren als analfabetisme, maar als een te geringe lees- en schrijfvaardigheid om alledaagse lees- en schrijftaken te kunnen uitvoeren. Veel alledaagse teksten kunnen ze – naar hun eigen gevoel – wel *lezen*, maar ze zijn niet in staat die teksten voldoende te *begrijpen* (Doets e.a., 1990; OECD & Statistics Canada, 1995; Houtkoop, 1999; Neuvel & Van der Meijden, 2006). Dat vereist een beheersing op KSE-niveau 3, overeenkomend met IALS-niveau 2 van het eerder genoemde internationaal vergelijkend onderzoek (Houtkoop, 2001; Bohnenn e.a., 2005). Laaggeletterd, of zoals dat enkele jaren geleden nog werd aangeduid als 'functioneel ongeletterd' of 'functioneel analfabeet', zijn dus die volwassenen van wie de lees- en schrijfvaardigheid in het Nederlands onder KSE-niveau 3 of IALS-niveau 2 ligt.

Tijdens de looptijd van het *Actieplan* werd ook duidelijk dat de inperking van de doelgroep tot autochtone laaggeletterden niet langer was te handhaven. In de praktijk namen steeds meer volwassenen van allochtone afkomst die redelijk goed Nederlands spraken deel aan het NT1-onderwijs om hun lees- en schrijfvaardigheid in het Nederlands te verbeteren. In veel roc's

wordt nog wel een zeker onderscheid gemaakt door te spreken van NT1 en NT1½. Met die laatste term wil men aangeven dat het gaat om cursisten voor wie het Nederlands niet de eerste taal is, maar die het Nederlands wel mondeling voldoende beheersen om deel te nemen aan gesprekken en om de instructietaal in lessen te kunnen begrijpen. Hoewel allochtone volwassenen die deelnemen aan het NT2-onderwijs het geschreven Nederlands evenmin beheersen, werd die groep niet tot de doelgroep van het *Actieplan* gerekend. Ook in het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* behoren zij niet tot de doelgroep.

In het *Actieplan* was de doelgroep verder afgebakend in termen van het onderwijsaanbod. De doelgroep was ingeperkt tot degenen die deelnamen aan NT1-cursussen lezen en schrijven in de Educatie. Het zal duidelijk zijn dat een monitor die zich uitsluitend daarop richt, de effecten (deelnamecijfers) van het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* niet langer goed in beeld kan brengen. Als in het *Aanvalsplan* gezocht wordt naar andere wegen dan de Educatie om laaggeletterde volwassenen beter te leren lezen en schrijven dan moet de monitor erop ingericht worden die volwassenen te kunnen traceren. Ook in die zin moet de monitor breder worden ingericht.

Hier doemt tegelijkertijd een probleem op dat niet bestond tijdens het *Actieplan*, namelijk het probleem van operationalisering. Tijdens het *Actieplan* waren de roc's de uitvoerders van het lees- en schrijfonderwijs. Via de roc's is relatief gemakkelijk te achterhalen hoeveel cursisten aan de lees- en schrijfcursussen deelnemen. Nu andere organisaties de doelgroep kunnen bedienen wordt dat veel lastiger. Die onduidelijkheid wordt nog vergroot, omdat niet bekend is welke andere organisaties dan roc's substantieel (gaan) bijdragen in het verzorgen van lees-, schrijf- en/of rekencursussen aan laaggeletterde volwassenen.

Om te voorkomen dat de monitor breed wordt uitgezet onder potentiële aanbieders van cursussen zonder dat het leidt tot een substantiële bijdrage, zijn vanaf 2006 binnen de monitor pilots en verkenningen uitgevoerd om daar inzicht in te krijgen. Die pilots en verkenningen – uitgevoerd bij reïntegratiebedrijven, brede scholen, welzijnsinstellingen en bibliotheken – bleken te weinig op te leveren om opname in de monitor te rechtvaardigen (Neuvel & Bersee, 2007; Neuvel e.a., 2008). De rol van private aanbieders is eveneens verkend. Zij bleken vooral een cursusaanbod te hebben voor bedrijven. Omdat veel private aanbieders niet zijn

georganiseerd, zijn ze moeilijk te traceren, wat een incompleet beeld van hun bijdrage tot gevolg kan hebben.

Daarom is in 2007 besloten de deelname van laaggeletterde werknemers aan lees- en schrijfcursussen niet via private aanbieders te organiseren, maar via de bedrijven zelf. Daartoe is in de vorige monitor in samenwerking met TNS-NIPO een landelijk representatief onderzoek uitgezet onder bedrijven. Dat bood tegelijk de mogelijkheid om inzicht te krijgen in het beleid van bedrijven ten aanzien van laaggeletterde werknemers. In 2007 is er ook een convenant gesloten tussen werkgevers, werknemers en de overheid om de laaggeletterdheid in ons land terug te dringen. Het onderzoek onder bedrijven dat CINOP in 2007 in samenwerking met TNS-NIPO heeft uitgevoerd, wordt vanaf 2008 overgenomen door de Stichting van de Arbeid. Derhalve is dit onderdeel niet langer in de monitor opgenomen.

Binnen de monitor wordt een mogelijk zeer belangrijke groep niet bereikt, namelijk de laaggeletterden die in een meer informele context hun vaardigheden proberen te verbeteren. Hoe die groep in kaart gebracht moet worden en welke criteria aangehouden moeten worden om ze mee te kunnen tellen, is ook nog niet duidelijk.

Het komt erop neer dat de monitor 2008 zich, evenals tot 2006, zich weer alleen richt op de roc's. Daarmee geeft de monitor geen volledig beeld meer van de deelname van laaggeletterde volwassenen aan voor hen bestemde lees-, schrijf- en/of rekencursussen.

Vanaf volgend jaar zijn gemeenten niet langer verplicht om lees-, schrijf- en rekencursussen voor laaggeletterden in te kopen bij roc's. Via de roc's is derhalve vanaf volgend jaar geen volledig beeld meer te krijgen van het aantal cursisten. Daarom is in deze monitor een verkenning uitgevoerd bij een zestal gemeenten met het doel na te gaan of de gemeenten volgend jaar de gewenste informatie kunnen gaan leveren. In dit rapport wordt van die verkenning kort verslag gedaan (zie bijlage).

1.3 Doel van de monitor 2008

Het hoofddoel van de monitor is om de deelname door laaggeletterden aan schrijf-, lees- en/of rekencursussen te inventariseren en om daarmee de effectiviteit van de geleverde inspanningen in het kader van het *Aanvalsplan* globaal te kunnen evalueren.

Naast het doel om het totale aantal deelnemers in kaart te brengen, is de monitor erop gericht inzicht te geven in de deelname door onderscheiden groepen laaggeletterde volwassenen, zoals autochtone en allochtone cursisten, mannen en vrouwen en werkenden en niet-werkenden. Daarmee kunnen 'witte plekken' in de deelname van de doelgroep zichtbaar worden gemaakt. Verder brengt de monitor kenmerken van instellingen en van het onderwijsaanbod in kaart om factoren op te kunnen sporen die mogelijk een remmende dan wel faciliterende invloed op de deelname hebben of die onderbenutting zichtbaar maken.

1.4 Opzet van de monitor

De monitor richt zich er met name op om het aantal laaggeletterden dat deelneemt aan taalonderwijs in kaart te brengen. Tot die doelgroepen behoren, zoals aangegeven, de laaggeletterde autochtone volwassenen (degenen die het initieel onderwijs hebben verlaten) en de in het Nederlands laaggeletterde allochtone volwassenen, mits ze voldoende Nederlands spreken om Nederlands als instructietaal te kunnen volgen.

Zoals in de vorige paragraaf is toegelicht richt de monitor 2008 zich alleen op de deelname van laaggeletterden aan lees- en schrijfcursussen in de Educatie (roc's).

Evenals in de vorige monitor is er wel apart aandacht voor de deelname van allochtone volwassenen aan het NT2-alfabetiseringsonderwijs. Het gaat om allochtone volwassenen die het schrift in hun eigen taal niet beheersen. Dit onderdeel van de monitor staat los van de monitor gericht op laaggeletterden.

1.5 Indeling van het rapport

Het rapport bestaat verder uit 4 hoofdstukken. In hoofdstuk 2 wordt de opzet en de uitvoering van de monitor beschreven. Hoofdstuk 3 gaat in op werving en toetsing. Hoofdstuk 4 beschrijft beknopt het onderwijsaanbod. Hoofdstuk 5 is de kern van de monitor, waarin de deelname aan de lees-, schrijf- en rekencursussen wordt beschreven. In elk hoofdstuk wordt voor zover relevant een vergelijking gemaakt met voorgaande metingen.

Hoofdstuk 6 staat los van de het eerste deel van de monitor. In dat hoofdstuk wordt de deelname aan het NT2-alfabetiseringsonderwijs beschreven.

Het rapport wordt afgesloten met samenvatting (hoofdstuk 7). In de bijlage is de hierboven genoemde verkenning onder gemeenten kort beschreven.

Opzet en uitvoering van de monitor

2

2.1 Inleiding

Kern van de monitor is de inventarisering van deelnemers. Daarbij gaat het niet alleen om het totaal aantal deelnemers, maar ook om subgroepen, zoals die aan de hand van persoons-, opleidings- en instellingskenmerken kunnen worden beschreven. Zo kan worden nagegaan welke groepen worden bereikt, of verhoudingen overeenkomen met die in populatie en waar zich eventuele 'witte vlekken' bevinden. Vanaf 2006 richt de monitor zich eveneens op de werving van roc's.

De hoofdvragen in het onderzoek naar deelname aan NT1(1½)-cursussen in de Educatie zijn:

- 1 Hoe gebeurt de werving?
- 2 Welk aanbod is er aan NT1(1½)-cursussen voor de doelgroep?
- 3 Hoe groot is het aantal deelnemers aan NT1(1½)-cursussen lezen, schrijven en/of rekenen, hoe verhoudt zich dat tot voorgaande jaren?

2.2 Opzet van de monitor

Via enquêtes en formulieren wordt de informatie verzameld om de hoofdvragen te kunnen beantwoorden.

DE POPULATIE

Dit onderzoek richt zich op roc's met een aanbod van lees- en schrijfonderwijs voor de doelgroep van de monitor, dat wil zeggen de laaggeletterde cursisten die een NT1(1½)-cursus lezen, schrijven en/of rekenen volgen in de afdeling Educatie. Die afdeling kent in de meeste roc's verschillende uitvoeringslocaties. Dat aantal kan per roc variëren van een of enkele tot rond de 20. In de praktijk worden kleine locaties veelal aangestuurd vanuit een grotere, centraal gelegen locatie. Zowel de roc's als de (centrale) uitvoeringslocaties vormen de populatie. Op beide niveaus wordt de hele populatie in het onderzoek betrokken.

HET INSTRUMENTARIUM: VARIABLEN EN ENQUÊTES

In het onderzoek worden enquêtes en formulieren gebruikt: op het niveau van de roc's een enquête en op het niveau van de uitvoeringslocaties een enquête en telformulieren. Aansluitend bij de drie vraagstellingen, zijn drie groepen variabelen in het onderzoek opgenomen.

DE VARIABLEN

De werving. In het wervingsproces is een aantal aspecten onderscheiden waar in de enquêtes ook naar is gevraagd, te weten:

- wervingsbeleid;
- personele inzet voor werving;
- samenwerking met de gemeente;
- soorten wervingsactiviteiten;
- bijhouden van informatie om de werving te kunnen evalueren;
- effecten van landelijke campagnes.

Het onderwijsaanbod. Er worden diverse opleidingskenmerken verzameld, zoals het doel, de inhoud, het niveau en de duur van een cursus. Verder wordt nagegaan of gebruik wordt gemaakt van toetsen, in welke fase (intake, afsluiting) en welke toetsen worden ingezet.

De deelname. De deelname aan het lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterden wordt op drie niveaus geïnventariseerd: op cursusniveau, op locatieniveau en op roc-niveau. Er worden

verschillende persoonskenmerken van cursisten, zoals geslacht, afkomst, alsook motieven en doelstellingen van cursisten verzameld. De verzameling gebeurt niet op individueel niveau, maar op een geaggregeerd niveau (cursusniveau en/of locatieniveau). Deze operationalisering staat niet toe om gegevens te combineren, zodat bijvoorbeeld niet is vast te stellen hoeveel autochtone mannelijke cursisten aan een leescursus deelnemen.

ENQUÊTES EN FORMULIEREN

In de enquêtes zijn de vragen over werving en toetsing opgenomen. Het gaat om aparte versies, een voor het roc-niveau en een voor het locatieniveau.

Met *telformulieren* wordt de deelname aan de lees-, schrijf- en rekencursussen NT1 en NT1½ geïnventariseerd. Als doelgroep zijn gedefinieerd: autochtone laaggeletterde volwassenen, laaggeletterde volwassenen uit de Antillen, Suriname en Aruba (ASA's) en allochtone laaggeletterde volwassenen die het gesproken Nederlands redelijk beheersen, maar moeite hebben met het geschreven Nederlands.

De opgave van cursisten moet betrekking hebben op deelname aan een lees-, schrijf- en/of rekencursus voor genoemde doelgroep met de volgende niveaus: KSE-niveau 1 en 2 en op weg naar KSE-niveau 3. Deelname aan andere dan genoemde cursussen is alleen toegestaan, als er sprake is van een substantiële taalcomponent. Deelname aan een computercursus zondermeer kan niet worden opgegeven, maar deelname aan zo'n cursus waarin veel aandacht wordt besteed aan het schrijven en lezen van e-mailberichten weer wel. Een hard criterium is hier overigens niet voor op te stellen.

De deelname wordt geteld over een bepaalde periode en niet op een bepaalde datum (teldatum). Tot de vorige monitor was die periode het volledige voorafgaande schooljaar. Gevraagd werd naar alle deelnemers die gedurende een korte of langere periode in dat jaar een cursus hadden gevolgd. Vanaf deze monitor is die telperiode veranderd in het voorafgaande kalenderjaar. Dat is gedaan, omdat roc's naar gemeenten ook op jaarbasis moeten rapporteren en om zo in de pas te kunnen lopen met andere organisaties die in kalenderjaren rekenen.

2.3 De uitvoering en de response

Begin januari 2009 zijn alle contactpersonen van de NT1-afdelingen van roc's aangeschreven met het verzoek de instellingsenquête in te vullen en de locatie-enquêtes en telformulieren naar de teamleiders te sturen.

Eind januari zijn herinneringen verstuurd en vanaf half februari zijn de roc's en/of de uitvoeringslocaties waarvan geen enquête en/of geen telformulier(en) waren ontvangen telefonische benaderd.

Voor de roc-brede enquête heeft dat geresulteerd in een respons van 80% (32 roc's) en voor de enquêtes die op locatieniveau zijn uitgezet in een respons van ruim 90% (149 locaties). Wel is in een aantal gevallen één enquête ingevuld voor meer locaties met de argumentatie dat de informatie voor alle/de meeste locaties hetzelfde is.

Van nagenoeg alle locaties (97%) zijn via de telformulieren of bij enkele roc's via telefonische opgave, de deelnamecijfers verkregen. In dat laatste geval ging het alleen om globale cijfers (totale deelname en een uitsplitsing naar enkele persoonskenmerken).

Evenals voorgaande jaren, bleek dat het voor enkele roc's en/of locaties niet mogelijk om uitsplitsingen van cursisten te maken naar alle gevraagde kenmerken.

Werving en aanmelding

3

Het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* is erop gericht om in brede kring aandacht te krijgen voor het probleem van laaggeletterdheid, zodat vanuit meer kanten en op een intensievere manier het probleem wordt aangepakt. De vorige monitoren, en ook deze monitor zoals we nog zullen zien, maken duidelijk dat de sociale omgeving van laaggeletterden, zowel de familie- en kennissenkring als de werkkring, een belangrijke rol spelen in het stimuleren van laaggeletterden om hun lees- en schrijfvaardigheid te verbeteren.

Van roc's wordt een actieve rol verwacht om laaggeletterden te werven, maar het recente verleden heeft uitgewezen dat roc's daarin onvoldoende zijn geslaagd. Dat niet alleen, omdat de werving veelal niet beleidsmatig werd ondersteund, maar juist ook omdat roc's onvoldoende samenwerking zochten met organisaties die directer toegang hebben tot laaggeletterden en/of hun sociale omgeving.

Nu de noodzaak van regionale en lokale samenwerking met overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven steeds meer wordt ingezien om het probleem te kunnen tackelen, is het ook noodzakelijk dat roc's beleid ontwikkelen tezamen met regionale en lokale organisaties. Dat vraagt deels om een decentrale aanpak van de werving.

In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt vooral ingegaan op de beleidsmatige kant en de samenwerking, in het tweede deel gaat het vooral om de concrete activiteiten. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf over wachtlijsten.

3.1 Werving en samenwerking

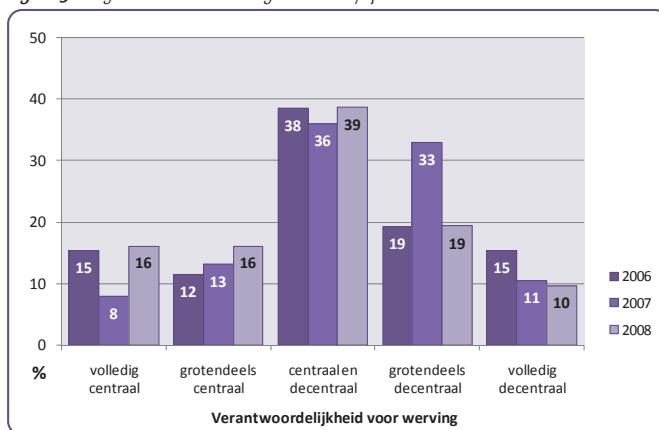
Hoe wordt de werving georganiseerd door roc's? Zoeken ze daarin samenwerking met regionale organisaties? Is er een beleidsmatige aanpak van de werving? Dit zijn de drie centrale vragen in deze paragraaf.

DECENTRALISATIE VAN DE WERVING

Alle roc's kennen meerdere uitvoeringslocaties met een aanbod van NT1- en/of NT1½-cursussen voor laaggeletterde volwassenen. Soms zijn het locaties in eenzelfde gemeente, soms liggen ze verder uiteen. Een effectieve aanpak van de werving vraagt om samenwerking op lokaal niveau. Dat vereist in ieder geval deels een decentrale aanpak van de werving.

De vorige monitor liet al zien dat veel roc's al zo'n decentrale aanpak kennen. Ruim 80% van de roc's organiseerde de afgelopen jaren wervingsactiviteiten vanuit locaties. Figuur 3.1 toont aan dat dat nog steeds zo is: in ongeveer 4 op de 10 roc's vindt de werving in min of meer vergelijkbare mate centraal en decentraal plaats en in 3 op de 10 wordt vooral decentraal gewerkt. Daarnaast vinden op nog eens zo'n 10 à 20% van de roc's lokale activiteiten plaats. Dat beeld wordt bevestigd door de uitkomsten uit de lokale bevraging. Uit de enquête die is voorgelegd aan coördinatoren op de uitvoeringslocaties blijkt dat op ruim 90% daarvan wervingsactiviteiten plaatsvinden. In 2007 is een vergelijkbaar percentage gevonden.

Figuur 3.1 Organisatie van de werving: centraal en/of decentraal

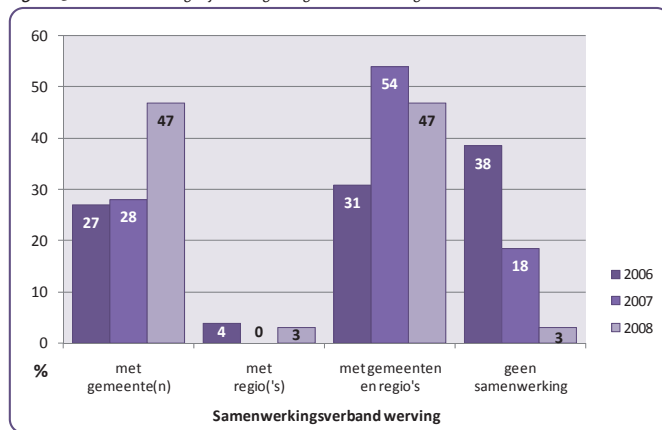
In ieder geval wordt er dus al veel decentraal gedaan. De vraag is of ook samengewerkt wordt met regionale en lokale overheden en organisaties. Dat wordt in de volgende paragraaf nagegaan.

SAMENWERKING MET GEMEENTEN EN REGIO'S

Samenwerking met regionale en lokale overheden, maatschappelijke organisaties en het regionale bedrijfsleven wordt gezien als een voorwaarde om de doelen van het *Aanvalsplan* te bereiken. Het *Aanvalsplan* steekt ook sterk in op het bevorderen van die samenwerking. Gemeenten nemen in die opzet een centrale positie in. Zij zijn verantwoordelijk voor de aanpak van het probleem van laaggeletterdheid in hun eigen gemeente en een onderdeel daarvan is de toegeleiding en werving.

In diverse regio's worden al samenwerkingsverbanden opgezet en gemeenten spelen daarin een rol. In die krachtenbundeling worden naast roc's tevens andere culturele en maatschappelijke organisaties betrokken, zoals bibliotheken, welzijnsinstellingen en CWI's. Een indicatie van die lokale en regionale samenwerking is in Figuur 3.2 weergegeven.

Figuur 3.2 Samenwerking bij werving met gemeenten en regionale instanties

Figuur 3.2 toont dat de lokale samenwerking met gemeenten het afgelopen jaar is versterkt. Het percentage roc's dat met een gemeente samenwerkt is gestegen van 28% naar 47%, terwijl het percentage dat samenwerkt met gemeenten en regionale overheden rond de 50% uitkomt. Nog maar één roc heeft te kennen gegeven dat het samenwerkt met een gemeente in het aanpakken van de laaggeletterdheid.

Er is de afgelopen jaren dus sprake van een duidelijke versterking van de samenwerking op lokaal en regionaal niveau. Deze resultaten zeggen nog niets over de intensiteit van die samenwerking of over de effectiviteit ervan voor de werving, maar het is een eerste stap die in dat verband wel als noodzakelijk wordt gezien om meer laaggeletterde volwassenen te bewegen deel te gaan nemen aan een lees- en schrijfcursus.

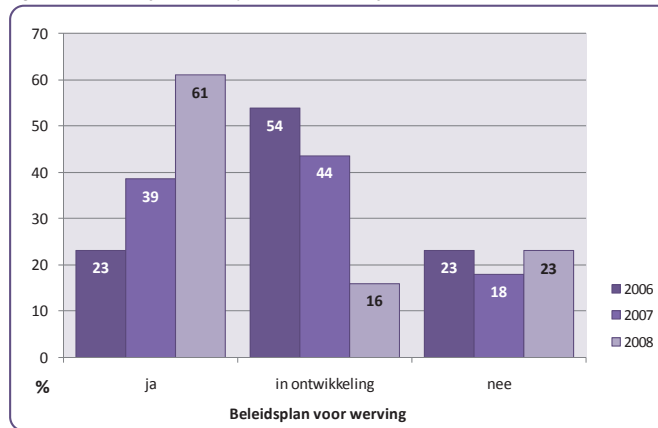
WERVING ONDERDEEL IN HET BELEID VAN DE AANPAK VAN LAAGGELETTERDHEID

Een gerichte en doeltreffende aanpak om laaggeletterden te werven maakt alleen kans als daar beleidsmatig over nagedacht is en als ideeën ook beleidsmatig vastgelegd worden en van daaruit ook structureel gefaciliteerd worden. Die noodzaak is nog urgenter als in die aanpak samenwerking met andere organisaties moet worden gerealiseerd. De vraag is derhalve of roc's

werving ook zo serieus nemen dat ze afspraken maken en die ook beleidsmatig vastleggen. Duidelijke signalen dat roc's de werving serieuzer nemen, kwamen uit de vorige monitor. Deze monitor laat opnieuw zien dat weer meer roc's de werving niet langer op zijn beloop laten of laten afhangen van de individuele inzet van medewerkers.

Figuur 3.3 Aanwezigheid beleidsplannen voor werving

Het percentage roc's dat de werving structureel wil aanpakken door activiteiten vast te leggen in een beleidsplan is de afgelopen twee jaar sterk gestegen. Was in 2006 bij niet meer dan een kwart van de roc's de werving onderdeel in een beleidsplan over de aanpak van laaggeletterdheid, in 2008 is dat het geval bij 60% van de roc's. Bovendien werkt nog eens zo'n 16% aan beleid op het gebied van werving.

De winst op dit punt in het afgelopen jaar bestaat uitsluitend in de opschuiving van roc's die dergelijke plannen aan het ontwikkelen waren naar het afgerond hebben van die plannen. Het percentage roc's dat over de werving beleidsmatig nog niets heeft vastgelegd is namelijk gelijk gebleven. Het kleine verschil tussen 2007 en 2008 heeft waarschijnlijk te maken met het ontbreken van gegevens van een achttal roc's.

3.2 Wervingsactiviteiten

In de monitor van twee jaar geleden was te lezen dat de middelen en mogelijkheden voor werving in 2006 aanzienlijk verschilden tussen roc's (en locaties). Er was een samenhang met de aanwezigheid van beleidsplannen en met de samenwerking met gemeenten.

In beide gevallen lijkt die samenhang ook plausibel. Als activiteiten beleidsmatig worden vastgelegd dan zullen er in het algemeen ook (meer) meer middelen voor uitgetrokken worden en/of medewerkers gedeeltelijk vrijgesteld worden voor de beoogde activiteiten.

Bij samenwerking met gemeenten ligt het voor de hand dat de gemeente mee zal helpen om de belangstelling bij laaggeletterden voor een lees- en schrijfcursus te vergroten en daar direct of indirect middelen voor wervingsactiviteiten beschikbaar zal stellen. Nu we hierboven hebben gezien dat er opnieuw meer roc's zijn die de werving in een beleidsplan hebben opgenomen en er eveneens meer roc's zijn die op dit punt samenwerken met gemeenten, is te verwachten dat dat ook is terug te vinden in de aandacht voor de werving zelf. Dat is op twee manieren nagegaan. Allereerst door te kijken of medewerkers nu ook gefaciliteerd worden om wervingsactiviteiten uit te kunnen voeren en vervolgens door het soort en het aantal wervingsactiviteiten na te gaan.

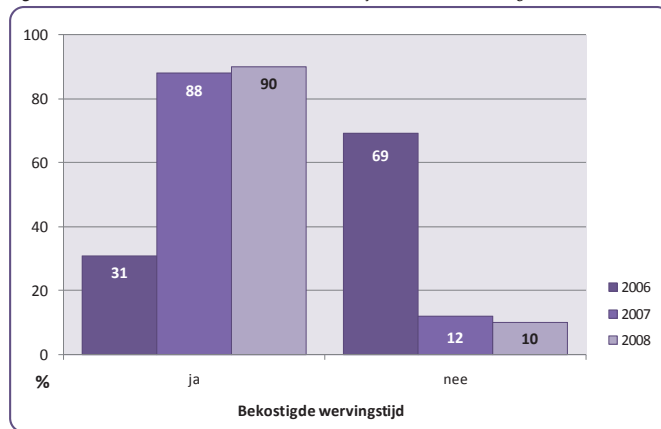
FACILITEREN VAN MEDEWERKERS

Werving kost tijd en inzet van medewerkers. Wil een roc dat serieus aanpakken, dan moeten er ook middelen voor worden uitgetrokken. Die noodzaak dringt zich nog meer op als er structurele afspraken worden gemaakt met regionale en lokale overheden en organisaties. Zonder financiële middelen kunnen geen intensieve regionale campagnes worden opgezet, is het niet mogelijk om wervingsactiviteiten te organiseren of medewerkers vrij te roosteren voor overleg en samenwerking met lokale en regionale partijen.

In 2007 bleek het aantal roc's dat financiële middelen had uitgetrokken voor de werving ten opzichte van 2006 te zijn verdrievoudigd. In 2006 had 31% van de roc's middelen gereserveerd voor de werving, in 2007 had 88% dat gedaan. Figuur 3.4 toont dat het geen incidentele steun betreft: het percentage roc's dat de werving financieel ondersteunt komt opnieuw uit rond de

90%. Er is dus waarschijnlijk sprake van structurele middelen die ook beleidsmatig zijn vastgelegd.

Figuur 3.4 Financiële middelen om medewerkers vrij te stellen voor werving

WERVINGSACTIVITEITEN

De meeste roc's werven het hele jaar door zo bleek in de monitor van 2006 en 2007. Slechts een klein aantal roc's concentreert die activiteiten voornamelijk rond het begin van het schooljaar. De concrete wervingsactiviteiten die roc's organiseren en uitvoeren zijn voor 2006, 2007 en 2008 opgenomen in Tabel 3.1.

Tabel 3.1 Wervingsactiviteiten van roc's

Wervingsactiviteiten	2006 %	2007 %	2008 %
gebruik doorverwijzers, zoals huisartsen, CWI, welzijnsorganisaties.	92	82	97
mediacampagne(s), zoals advertenties, interviews en eigen folders	67	84	91
benadering van bedrijven en sociale werkplaatsen	75	82	91
inzet van ambassadeurs	57	66*	84
open dagen, activiteiten in buurthuizen, bibliotheken, enz.	63	63	75
stimulering cursisten om familie, kennissen of burens mee te nemen	71	68	53
overig	42	55	65

* 7% van de roc's werkt met de inzet van ambassadeurs.

Het percentage roc's dat specifieke wervingsactiviteiten uitvoert, neemt trendmatig toe. Dat geldt voor 5 van de 6 typen activiteiten. De sterkste toename doet zich voor bij mediacampagnes, maar steeds meer roc's benaderen ook bedrijven of zetten ambassadeurs in. Alleen de benadering van zittende cursisten om in hun familie- en kennissenkring op zoek te gaan naar potentiële cursisten neemt af. Of dat te maken heeft met de effectiviteit, of dat er andere redenen zijn, is niet nagegaan.

Het percentage roc's dat contact zoekt met bedrijven en sociale werkplaatsen om nieuwe cursisten te werven is in twee jaar tijd toegenomen van 75% naar 91%. Het ligt voor de hand een verband te leggen met de toegenomen samenwerking met gemeenten en regio's, maar er zijn geen expliciete gegevens die dat kunnen bevestigen. Wel is voor de eerste keer gevraagd naar het percentage cursisten dat via bedrijven en sociale werkplaatsen is geworven. Dat loopt uiteen van 0% tot 50% met een gemiddelde van 17%. Iets minder dan 1 op de 5 nieuwe cursisten is volgens opgave van de roc's in 2008 dus binnengekomen via werving bij bedrijven en sociale werkplaatsen. Gezien de spreiding (0% tot 50%) is er een opvallend groot verschil tussen roc's, wat doet vermoeden dat er voor veel roc's nog heel wat winst is te behalen.

Het aantal roc's dat zich met open dagen en activiteiten in bibliotheken en buurthuizen presenteert, is ook groter dan de twee jaar ervoor. Hieronder zullen we echter zien dat activiteiten in buurthuizen en bibliotheken vooralsnog relatief weinig nieuwe cursisten opleveren. De indirecte invloed van dit soort manifestaties op laaggeletterden en hun sociale omgeving is minder makkelijk te peilen. Het is dus heel goed mogelijk dat ze wel indirect effect hebben. Het is belangrijk na te gaan of via buurthuizen en bibliotheken deze groepen in toenemende mate bereikt worden.

De toegenomen inzet van ambassadeurs lijkt een logisch gevolg van inspanningen die vanuit het *Aanvalsplan* zijn verricht om docenten te trainen met het doel cursisten op te leiden tot ambassadeurs. Een groot aantal docenten uit de meeste roc's heeft hieraan deelgenomen. Ook op dit punt is er een grote spreiding tussen roc's: het aantal ambassadeurs varieert namelijk tussen 2 en 20 met een gemiddelde van 6,5 per roc.

3.3 Registratie en evaluatie van wervingsactiviteiten

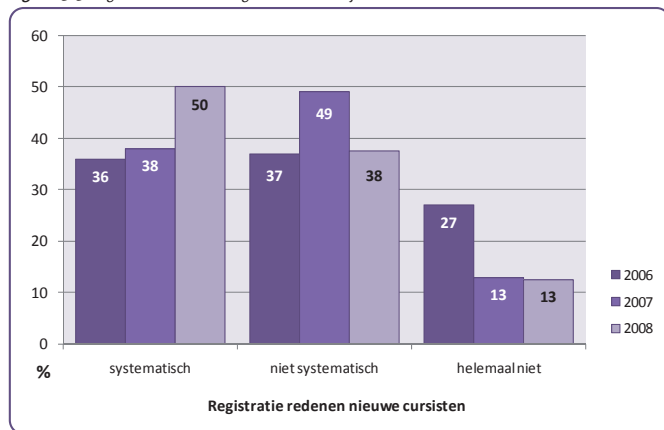
De vraag welke activiteiten bijdragen aan de werving en hoe die investeringen zich verhouden tot het aantal nieuwe cursisten zijn twee vragen die zeker gesteld moeten worden om het wervingsbeleid te kunnen evalueren en bijsturen. Eenvoudige antwoorden moeten echter niet worden verwacht, omdat, zoals hiervoor al is geïmpliceerd, de uiteindelijke beslissing om de stap te zetten, vaak pas wordt genomen na allerlei zetjes en duwtjes in die richting. Het is dus niet gemakkelijk om vast te stellen wat nu precies de bijdrage van bepaalde activiteiten daarin zijn. Toch is het nuttig om bij te houden welke wervingsactiviteiten in de ogen van nieuwe cursisten hen hebben geholpen om de stap uiteindelijk te zetten. De vraag is of roc's dat systematisch registreren en zo ja, welke inzichten dat oplevert en of ze er vervolgens ook iets mee doen.

REGISTRATIE VAN FACTOREN DIE EEN ROL SPELEN IN DE AANMELDING

In 2006 en 2007 registreerden minder dan 4 op de 10 roc's systematisch wie of wat nieuwe cursisten ertoe had aangezet om zich aan te melden voor een lees- en schrijfcursus. Wel nam van

2006 naar 2007 het aantal roc's toe dat die registratie ter hand nam. De uitkomst van de nieuwe meting is aan die eerdere cijfers toegevoegd. Zie Figuur 3.5.

Figuur 3.5 Registratie van wervingsactiviteiten bij nieuwe cursisten

Het aantal roc's dat niet bijhoudt waardoor cursisten de stap zetten om zich aan te melden is in vergelijking met 2007 gelijk gebleven (5 roc's). Wel is er een duidelijke verschuiving in de wijze van registreren. Een deel van de roc's dat in 2007 die registratie op niet-systematische wijze ter hand nam is dat in 2008 systematisch gaan doen. Het betekent dat de helft van de roc's nu vrij consequent bij nieuwe cursisten nagaat wie of wat hen heeft doen besluiten om een lees- en schrijfcursus te gaan volgen. Die registratie gebeurt in veel gevallen bij de intake op de locaties. Circa 7% van de coördinatoren op de locaties meldt dat het alleen centraal wordt geregistreerd.

Aan de coördinatoren op de locaties is ook gevraagd aan te geven wat laaggeletterden heeft aangezet om zich voor een lees-, schrijf- en/of rekencursus aan te melden. De gegevens zijn niet in alle gevallen gebaseerd op een systematische registratie. Een tweede kanttekening is, dat de factoren op zich zijn nagegaan en niet in combinatie. Dat laatste zou een beter beeld geven, maar is waarschijnlijk niet goed te beantwoorden door coördinatoren.

Tabel 3.2 Aanleiding om zich op te geven een lees- en schrijfcursus

Aanleiding	Frequentie genoemde aanleiding			
	niet %	soms %	geregeld %	vaak %
Eigen initiatief cursist	10	41	30	19
Stimulering door bedrijf cursist	10	51	28	12
Stimulering sociale omgeving	7	47	38	7
Regionale campagnes	24	48	21	7
Landelijke TV-campagnes	24	49	22	4
Doorverwijzers	36	44	15	5
Doorverwijzing bibliotheken	67	28	5	0
Doorverwijzing buurthuizen	71	26	4	0
Anders	91	3	2	4

De drie factoren die in 2007 het meest voorkwamen staan ook nu weer in de top 3. Dat zijn het eigen initiatief van de cursist, stimulering vanuit het bedrijf en stimulering door de sociale omgeving. Tussen de 40 en 50% van de coördinatoren op de locaties geeft aan dat die factoren, al dan niet in combinatie, geregeld tot vaak zijn te beluisteren bij nieuwe cursisten. De percentages zijn niet echt afwijkend van die in 2007.

Dat geldt ook voor de landelijke en regionale campagnes die volgens 25 tot 30% van de coördinatoren geregeld tot vaak door nieuwe cursisten als de factor of als één van de factoren zijn genoemd om zich aan te melden.

In 2007 gaven slechts enkele coördinatoren (1 à 2%) aan dat ze geregeld aanmeldingen kregen van laaggeletterden die door bibliotheken en buurthuizen waren doorverwezen. Nog steeds gebeurt dat relatief weinig. Niet meer dan 4 à 5% van de coördinatoren wijst op die factor. Of het om een echte stijging gaat en of het het begin is van een trend is nog niet te zeggen. Gezien de toegenomen aandacht in bibliotheken voor laaggeletterdheid is dat wel de verwachting.

In het overzicht is niet de tv-serie *Lees en Schrijf!* Van ETV.nl opgenomen en ook niet de bellijn. De bellijn is bedoeld als een (laagdrempelige) voorziening om informatie in te winnen over mogelijkheden van lees- en schrijfcursussen. Serieuze kandidaten voor een lees- en schrijfcursus worden aan het dichtst bijzijnde roc doorgegeven die vervolgens contact opneemt met de kandidaat. De serie *Lees en Schrijf!* wordt door de regionale zenders op tv gebracht. Met de serie wordt beoogd om laaggeletterden en hun sociale omgeving bewust te maken van de problematiek en van de mogelijkheden om de lees- en schrijfvaardigheden te verbeteren.

Een goed beeld van de impact van *Lees en Schrijf!* is moeilijk te geven, omdat twee derde van de locatiecoördinatoren niet weet of cursisten die zich in 2008 hebben aangemeld al dan niet daartoe zijn gestimuleerd door het programma. Van de coördinatoren die de vraag wel hebben beantwoord, geven 4 op de 10 (12% van het totaal) aan dat ze in 2008 geen nieuwe cursisten hebben ontvangen die gestimuleerd zijn door Lees en Schrijf! Bij de overige coördinatoren varieert het aantal tussen 1 en 26, maar bij verreweg de meesten van hen (40%; 11% van het totaal) betreft het niet meer dan 1 of 2 cursisten. Het aantal cursisten dat volgens de coördinatoren via Lees en Schrijf! zich heeft aangemeld komt in totaal uit op circa 100. Als we er even van uitgaan dat deze cijfers ook gelden voor de groep die niet weet of Lees en Schrijf! een rol heeft gespeeld, dan zou het totale aantal nieuwe cursisten in 2008 dat door het programma de stap naar de Educatie heeft gezet uitkomen op ongeveer 300.

Als het om aanmeldingen via de bellijn gaat, dan is een derde van de locatiecoördinatoren niet op de hoogte of dat wel of niet is gebeurd. Bij de overige coördinatoren die wel weten of via dat kanaal meldingen zijn binnengekomen, varieert het aantal aanmeldingen van 0 tot ruim 100. Bij driekwart van hen gaat om 1 tot 5 aanmeldingen.

EVALUATIE VAN DE WERVING

Gebruiken roc's de informatie over aanmeldingen om hun wervingsactiviteiten te evalueren?

Figuur 3.6 brengt dat in beeld voor 2007 en 2008.

Figuur 3.6 Evaluatie van wervingsactiviteiten

In 2007 gaven 4 op de 10 NT1-coördinatoren van roc's aan dat ze informatie over aanmeldingen gebruiken om hun eigen werving te evalueren. Dat percentage ligt iets hoger in 2008. Ongeveer de helft van de roc's benut nu die informatie.

Er is niet gevraagd of de evaluatie ook aanleiding heeft gegeven om de werving op onderdelen aan te passen.

3.4 Wachtlijsten

Volwassenen die zich voor een lees-, schrijf- en/of rekencursus aanmelden, kunnen na de aanmelding (en intake) meestal direct instromen. Dat was in ieder geval zo in 2006 en 2007. De vraag is of bij een te verwachten grotere instroom de wachtlijsten nog steeds beperkt blijven. In Tabel 3.3 zijn de cijfers voor 2006, 2007 en 2008 naast elkaar geplaatst.

Tabel 3.3 Wachtlijsten

Wachtlijsten		2006	2007	2008
		%	%	%
<i>nee</i>		75	66	66
<i>ja</i>	minder dan 5 per jaar	8	25	28
	6 tot 10 per jaar	13	0	3
	11 tot 20 per jaar	4	3	3
	meer dan 20 per jaar	0	8	0

Een vergelijking van 2008 met 2007 maakt duidelijk dat er niet veel is veranderd. Twee derde van de roc's kent geen wachtlijst en bij roc's die nieuwe cursisten wel op een wachtlijst moeten plaatsen, gaat het om geringe aantallen. In de meeste gevallen blijft dat naar de opgave van de coördinatoren beperkt tot hooguit 5 cursisten per jaar.

De beschrijving van het onderwijsaanbod was tot 2006 een belangrijk onderdeel van de rapportage. Met de noodzakelijke wijziging in de opzet van het onderzoek in 2007, van een opgave per schooljaar naar een opgave van de cursisten per kalenderjaar, was het niet langer mogelijk om gegevens het niveau van cursusgroepen op te vragen. Vanaf 2007 wordt dat alleen nog gedaan op locatieniveau en zoals hiervoor in hoofdstuk 2 is aangegeven, zijn er roc's die alleen op instellingsniveau gegevens aanleveren.

Het opvragen van gegevens op een hoger aggregatieniveau heeft als consequentie dat er minder informatie over cursussen beschikbaar is. In de huidige monitor is nog wel gevraagd naar een aantal kenmerken van cursussen, maar de gegevens zijn globaler. Bovendien was het niet voor locatiecoördinatoren mogelijk om de cursisten uit te splitsen naar alle of enkele opleidingskenmerken. In totaal is dat voor ongeveer twee derde tot driekwart van de cursisten opgegeven. De beschrijving van het cursusaanbod is dus gebaseerd op globalere en beperktere gegevens dan tot 2006. Ondanks die beperkingen is het nuttig om aan de hand van de verkregen informatie het cursusaanbod te beschrijven. De uitkomsten moeten eerder als een indicatie dan als een nauwkeurig beeld van het aanbod worden geïnterpreteerd.

Naast het aanbod wordt in dit hoofdstuk beschreven of er cursisten bij aanvang en bij afsluiting worden getoetst. Het afnemen van eindtoetsen is van belang om te kunnen bepalen of cursisten het beoogde doel hebben bereikt.

4.1 De cursussen

DE INHOUD VAN DE CURSUSSEN

Het cursusaanbod is naar inhoud in drie clusters onderscheiden: een aanbod van alleen lezen en schrijven, een aanbod van alleen rekenen en een aanbod van taal (lezen en/of schrijven) plus rekenen. Omdat het niet mogelijk is het aanbod te kwantificeren in termen van het aantal cursussen, wordt dat gedaan in termen van het aantal cursisten. Als het bijvoorbeeld alleen om het aanbod van schrijven en lezen gaat, wordt gerapporteerd hoeveel cursisten aan zo'n cursus hebben deelgenomen. Een vergelijking met vorige monitoren is mogelijk, omdat daarin ook het aantal cursisten is vermeld.

Verreweg de meeste laaggeletterden nemen deel aan een cursus die gericht is op lezen en schrijven. Het gaat om ruim 80% van alle cursisten. Een kleine 15% volgt zo'n cursus waarin ook het onderdeel rekenen is opgenomen, terwijl circa 5% alleen komt voor een cursus rekenen. Als teruggeblikt wordt op de afgelopen 5 à 6 jaar dan blijkt rekenen steeds minder in het aanbod te worden opgenomen. In vijf jaar tijd is het percentage cursisten dat alleen een rekencursus volgt gehalveerd van ongeveer 10% naar zo'n 5% in 2008. Ook het percentage dat een gemengde taal- en rekencursus volgt is omlaag gegaan van 25 tot 30% naar 13% in 2008.

Zoals aangegeven zijn de cijfers voor 2008 waarschijnlijk minder nauwkeurig, maar dan nog tekent zich een duidelijke trend af waarin het onderdeel rekenen steeds minder wordt aangeboden.

HET DOEL VAN DE CURSUSSEN

Volwassenen die een lees-, schrijf- en/of rekencursus volgen, doen dat in het algemeen om zich beter te kunnen redden in voor hen belangrijke situaties. In de Educatie worden drie typerende situaties onderscheiden die vertaald worden naar de inhoud en het doel van het cursusaanbod. Dat doel kan zijn: 1) sociale redzaamheid, 2) educatieve redzaamheid en 3) professionele redzaamheid.

De meerderheid van de laaggeletterden neemt deel aan een cursus die primair is bedoeld om de sociale redzaamheid te vergroten: ongeveer 70% van de cursisten volgt zo'n lees- en schrijf-cursus. Aan een cursus die de professionele redzaamheid moet vergroten en laaggeletterden beter in staat moet stellen om op de arbeidsmarkt te functioneren, neemt ruim 25% van de cursisten deel. De belangstelling voor educatieve redzaamheid is gering: niet meer dan 4 à 5% volgde in 2008 een cursus die op dat doel is gericht.

Er lijkt sprake van een lichte verschuiving van educatieve naar professionele redzaamheid. Tot 2007 nam ongeveer 10% van de cursisten deel met als doel educatieve redzaamheid. Voor 2008 betekent het dus een halvering. Daarentegen is er een toename in de interesse voor cursussen die juist bedoeld zijn om de professionele redzaamheid te vergroten. De belangstelling voor sociale redzaamheid is hetzelfde gebleven.

Het lijkt aannemelijk om die verschuiving (mede) te verklaren door de toename van het aantal roc's dat de werving heeft uitgebreid naar bedrijven en sociale werkplaatsen. In het kader van het *Aanvalsplan* worden bedrijven ook direct aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Het eerder genoemde convenant tussen werkgevers, werknemers en de overheid kan hier ook een rol spelen.

HET NIVEAU VAN DE CURSUSSEN

Tot 2006 richtte de monitor zich uitsluitend op de twee laagste niveaus van de Educatie (KSE1 en KSE2; in de nieuwe terminologie: het zeer lage basisniveau en het lage basisniveau). Vanaf de monitor 2006 is daar niveau KSE3 (basisniveau) aan toegevoegd. De achterliggende gedachte is dat volwassen als laaggeletterd zijn te beschouwen zolang zij nog niet kunnen lezen, schrijven of rekenen op niveau KSE3. Cursisten die deelnemen aan lees-, schrijf- en/of rekenonderwijs gericht op het bereiken van KSE3 behoren derhalve nog tot de doelgroep.

Een kleine 40% van de laaggeletterden volgt een cursus op niveau KSE1 (zeer laag basisniveau), een vergelijkbaar percentage doet dat op niveau KSE2 (laag basisniveau) en iets minder dan een kwart werkt toe naar niveau KSE3 (basisniveau).

De cijfers lijken de verschuiving te bevestigen die in de vorige monitor nog met enig voorbehoud is gemeld, namelijk een toename van het percentage laaggeletterden dat op het laagste niveau (doel niveau KSE1) deelneemt en een afname van het percentage dat naar niveau KSE2 toewerkt. Een mogelijke verklaring is een grotere instroom in de afgelopen jaren van cursisten die voorheen speciaal onderwijs hebben gevolgd. Het percentage cursisten dat naar niveau 3 toewerkt is in de laatste drie jaar vrij constant gebleken, namelijk circa 25%.

De verdeling over de niveaus maakt duidelijk dat veel cursisten een lange weg te gaan hebben om hun lees-, schrijf- en/of rekenvaardigheid zo ver te verbeteren om geletterd genoemd te kunnen worden. Het is realistisch om ervan uit te gaan dat een deel van hen dat niveau niet zal halen, mede of juist gezien hun vooropleiding en cognitieve vermogens. Uitvalcijfers van voorgaande jaren en ook weer van dit jaar (zie verderop in dit hoofdstuk) ondersteunen dat. Een substantieel deel van de cursisten haakt na een, twee of drie jaar af zonder het doel van de cursus (voor de meesten van hen niveau KSE 1 of 2) te hebben gehaald.

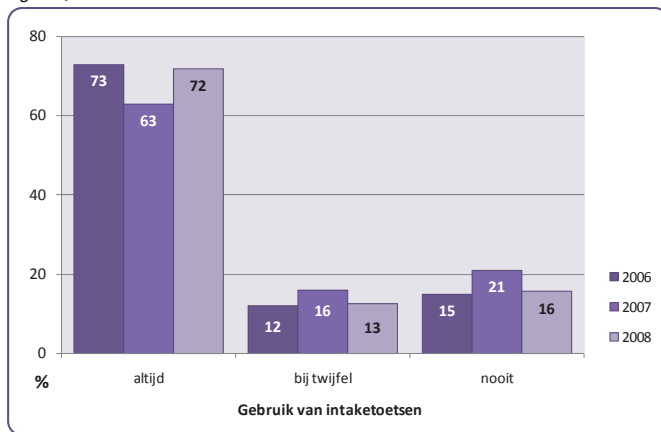
4.2 Toetsing

Toetsing van de lees-, schrijf- en/of rekenvaardigheid van cursisten is in ieder geval op twee momenten van belang: aan het begin van de cursus en bij afsluiting van een cursus.

BEPALEN VAN HET BEGINNIVEAU

Het op maat kunnen bieden van een cursus is niet alleen een kwestie van het vaststellen van het doel dat laaggeletterden voor ogen hebben (sociale, educatieve of professionele redzaamheid), maar daar zal ook het vaardigheidsniveau voor moeten worden bepaald. Zeker voor cursisten die voor het eerst aan een cursus deel gaan nemen, is dat van belang. Het startniveau kan met toetsen worden bepaald, maar een korte oriëntatieperiode kan daar ook geschikt voor zijn.

Figuur 4.1 Gebruik van intake-toetsen

De vraag naar het gebruik van intake-toetsen is voorgelegd aan NT1-coördinatoren en aan locatiecoördinatoren. Figuur 3.7 laat het gebruik van intake-toetsen in de afgelopen jaren zien zoals opgegeven door de NT1-coördinatoren. In 80 tot 85% van de roc's worden intake-toetsen gebruikt, zij het in een deel alleen als er twijfel over het niveau van de cursist bestaat. In circa 15% van de instellingen is het niet gebruikelijk om cursisten bij intake een toets af te nemen. Het beeld van de laatste jaren vertoont weliswaar enkele fluctuaties, maar het kan toch als redelijk stabiel worden getypeerd.

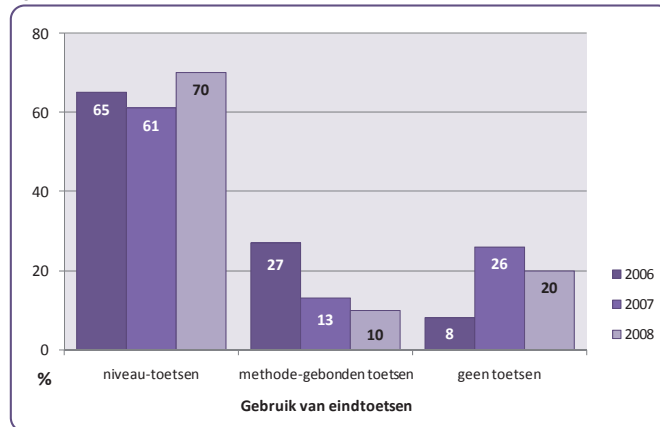
De uitkomst van een vergelijkbare vraag die aan de locatiecoördinatoren is gesteld, wijst erop dat het gebruik van intake-toetsen iets minder algemeen is. In de afgelopen drie jaar heeft iets meer dan 70% van de locatiecoördinatoren aangegeven dat ze intake-toetsen hebben gebruikt. Ruim een kwart gaf aan dat er geen gebruik van is gemaakt. Wellicht dat de NT1-coördinatoren in hun antwoord een gemiddeld beeld van het gebruik op de diverse locaties geven en dat dat iets positiever uitvalt. Dat is ook te rijmen met de uitkomst op locatieniveau.

De meeste roc's maken gebruik van een eigen intake-toets (11), soms in combinatie met ander materiaal. In 7 roc's wordt het intake-instrument *Op uw plaats* gebruikt. Door het Cito ontwikkelde toetsen komen op een derde plaats als het gaat om intake-toetsen.

BEPALEN VAN HET EINDNIVEAU

Voor verschillende doelgroepen is het belangrijk te weten of een cursist het beoogde niveau heeft gehaald. Dat zijn in de eerste plaats de aanbieder van het onderwijs (in dit geval de roc's) en de cursisten. In toenemende mate zal ook aan de opdrachtgever (de gemeente) verantwoording moeten worden afgelegd. Een eindtoets kan daar een adequaat instrument voor zijn, maar, al dan niet in combinatie met zo'n toets, kan een eindgesprek plaatsvinden waarin de cursist kan aangeven of hij/zij nu beter in staat is de alledaagse lees- en schrijftaken uit te voeren of dat met meer vertrouwen te doen.

Figuur 4.2 Gebruik van eindtoetsen

In 8 op de 10 roc's worden toetsen gebruikt om de lees-, schrijf- en/of rekenvaardigheid bij afsluiting van een cursus vast te stellen. De meeste roc's zetten daar niveautoetsen voor in, een klein deel benut daar methodegebonden toetsen voor. In 2 op de 10 roc's wordt dus niet

objectief bepaald of cursisten aan het eind van het programma of aan het eind van het jaar het beoogde doel hebben bereikt.

Ten opzichte van 2007 zijn er kleine verschillen, maar ten opzichte van 2006 lijkt het gebruik duidelijk afgenomen. Mogelijk is het verschil te wijten aan de geringere respons van NT1-coördinatoren in 2006.

Deelname aan lees-, schrijf- en rekencursussen

5

In dit hoofdstuk wordt de deelname door laaggeletterden aan lees-, schrijf- en/of rekencursussen in de Educatie (NT1 of NT1½) beschreven. Eerst wordt een beeld van de totale deelname geschetst en komen verschillen tussen regio's en roc's aan de orde (paragraaf 5.1). In een tweede paragraaf komt de deelname door verschillende groepen aan de orde (paragraaf 5.2). In elke paragraaf worden vergelijkingen met voorgaande metingen gemaakt om trends te kunnen laten zien.

37

5.1 De landelijke en regionale deelname aan het lees- en schrijfcursussen

Omdat vanaf 2007 de telling van het aantal cursisten niet meer per schooljaar, maar per kalenderjaar gebeurt, worden in deze paragraaf alleen de aantallen in 2007 en 2008 met elkaar vergeleken. Een telling per kalenderjaar levert namelijk een groter aantal cursisten op dan als per schooljaar wordt geteld. Een kalenderjaar omvat namelijk twee gedeeltelijke schooljaren.

HET TOTAAL AANTAL CURSISTEN IN 2008

Het totale aantal cursisten dat in 2008 deelneemt aan lees- en schrijfcursussen, komt uit op 12.048. Dat betekent dat in 2008 ruim 12.000 laaggeletterde volwassenen hebben deelgenomen aan een lees-, schrijf- en/of rekencursus in de Educatie. Een groot deel van hen nam in het schooljaar 2007-2008 deel en een deel is in het schooljaar 2008-2009 aan een cursus begonnen. Aan de roc's is gevraagd cursisten die in beide schooljaren een lees-, schrijf- en/of rekencursus volgden, maar één keer mee te tellen. In paragraaf 5.2 zal blijken dat een aanzienlijk deel van de laaggeletterden twee of meer jaar aan het NT1(½)-onderwijs deelneemt.

In 2007 kwam het aantal cursisten uit op bijna 9.000. In 2008 is er dus een aanzienlijke winst geboekt ten opzichte van een jaar eerder: het aantal is toegenomen met een derde.

De toename wordt door een flink aantal roc's zelf ook onderkend. Die hebben het afgelopen jaar in hun eigen instelling een soms aanzienlijke stijging van het aantal cursisten geconstateerd als gevolg van de toegenomen aandacht voor laaggeletterdheid. Sommige roc's onderkennen het effect van landelijke acties, andere roc's zien juist vooral effect van eigen plaatselijke en regionale acties, vaak uitgevoerd in samenwerking met andere lokale en regionale instanties. In de inzet hieronder zijn de ervaringen opgenomen, zoals NT1-coördinatoren die op het enquêteformulier hebben weergegeven. Namen van roc's en van gemeenten zijn uit de citaten verwijderd.

Toegenomen belangstelling zoals ervaren op roc's

- In 2008 extra instroom door bibliotheekactie: samenwerking roc en bibliotheken waarin aan klantenbestand bibliotheken een cursusaanbod is gedaan. Ook extra instroom via sociale werkvoorziening door een directe benadering en een aanbod op de werkvloer.
- Effect? Ja, er melden zich wekelijks nieuwe cursisten aan voor een traject Nederlands op maat, via collega's, de bellijn, andere organisaties of via de regionale tv.
- De 6 gemeenten (...) hebben met het roc een gezamenlijk Wervingsplan Laaggeletterden opgesteld. Op basis van de daarin gedane voorstellen worden in alle gemeenten wervingsactiviteiten en voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd. Een direct effect is dat het aantal cursisten op diverse locaties enorm is toegenomen.
- Samenwerking met gemeente begint na 2 jaar vruchten af te werpen in de gemeente en in de regio, onder andere door de inzet van 'netwerkdocenten' en de aanvalsplannen van de gemeente. De landelijk bellijn levert geen extra aanmeldingen op, ook niet door programma's van ETV op de regionale zenders. Helaas!! Toch zijn er meer aanmeldingen dan andere jaren.
- Hoewel we dit jaar minder aanmeldingen krijgen via de bellijn dan vorig jaar nemen aspirant-cursisten naar aanleiding van de extra aandacht sneller direct contact met ons op, alsof ze zich minder schamen. Grotere bedrijven weten ons ook beter te vinden als personeel behoefte heeft aan Nederlandse les.

- Het aantal cursisten NT1 is binnen ons roc duidelijk toegenomen, namelijk met zo'n 50 cursisten. De toename is vooral het gevolg van het opstarten van nieuwe projecten. Die zijn gericht op de ouders van leerlingen van de basisscholen, met name in de wat zwakkere wijken. Naast kennis van taal en rekenen, wordt hier ook aandacht besteed aan opvoedkunde en kennis van de maatschappij. Verder wordt toename veroorzaakt doordat steeds meer cursisten met een NT2-achtergrond zich aanmelden voor de NT1. Momenteel is er zelfs een kleine wachtlijst.
- Door landelijke campagnes en onze eigen acties merken we een lichte stijging van het aantal aanmeldingen in een aantal gemeenten.
- Het project *Maak een nieuwe start!* zorgt voor meer samenwerking met bibliotheken en allerlei (gemeentelijke) instanties in de regio. Mede daardoor ook in 2008 weer meer aanmeldingen via de landelijke bellijn, mede doordat op alle uitingen van *Maak een nieuwe start!* het 0800-nummer wordt vermeld.
- In de regiogemeente is in 2008 een aanvalsplan uitgevoerd. De instroom is met 23% toegenomen.
- Algemene teneur uit reacties van de diverse locaties: Heel snel al effect en meer aanmeldingen dankzij de landelijke acties en respons via de bellijn. Door aandacht in de media neemt bekendheid met laaggeletterdheid in brede kring toe. We merken dat er meer herkenning is en dat de drempel lager wordt om de school binnen te stappen.
- In deze regio is er een toename van cursisten te bemerken maar dat komt denk ik voornamelijk door de regionale acties. In de gemeenten waar er door de samenwerkende partijen actief wordt ingezet zie je een duidelijke toename van het aantal cursisten. In de gemeenten waar men nog niet zo actief is zie je geen toename.

Niet op alle roc's is echter een toename opgemerkt van het aantal cursisten, maar wordt er al wel een verhoogde aandacht en belangstelling voor laaggeletterdheid in de regio geconstateerd. Een NT1-coördinator van een roc wijst erop dat er geen direct effect is in de zin van veel meer aanmeldingen, wel in de zin van meer (media) aandacht. Interviews met krant, straatjournaal, reïntegratiebureaus die contact zoeken, enzovoort. En een andere coördinator geeft aan dat een belangrijk effect van de verhoogde aandacht voor laaggeletterdheid is dat gemeenten en andere maatschappelijke organisaties veel effectiever en actiever meedenken en meewerken.

Een deel van het sterk toegenomen aantal cursisten moet echter als een methode-effect worden gezien. In 2007 waren namelijk nog niet alle roc's in staat om een jaaropgave te maken. Zij hadden de telling beperkt tot een schooljaar. Daarnaast blijkt uit mondeling contact met enkele roc's dat ze een groter aanbod hebben van kortere cursussen waarin taal een onderdeel is. Bijvoorbeeld van een cursus ict of van een cursus opvoeden (zie de opmerking van één van de coördinatoren in de inzet). Hoe groot de winst door dit soort cursussen is, kan niet worden

aangegeven, omdat er sinds vorig jaar niet meer op cursusniveau wordt geteld, maar op het hogere aggregatieniveau van locaties.

5.2 Regionale verschillen

De monitor van 2006 en die van 2007 lieten zien dat de regionale deelname aan lees- en schrijfcursussen in de Educatie globaal genomen de bevolkingsverhouding tussen provincies weerspiegelt. Ook voor 2008 is dat weer nagegaan. Op basis van de bevolkingsgegevens van 20 tot 65-jarigen voor de provincies per 1 januari 2008 (Statline CBS, 2009) zijn de verhoudingen tussen provincies berekend. Hetzelfde is gedaan voor de cursisten. Tabel 5.1 toont de resultaten.

Tabel 5.1 Verdeling cursisten over provincies

Provincies	bevolking 2008*	cursisten			
		2007		2008	
	%	aantal	%	aantal	%
Groningen	3,6	677	7,7	901	7,5
Friesland	3,8	325	3,7	559	4,6
Drenthe	2,9	370	4,2	450	3,7
Overijssel	6,7	685	7,8	850	7,1
Flevoland	2,3	228	2,6	440	3,7
Gelderland	11,9	806	9,2	832	6,9
Utrecht	7,4	400	4,5	750	6,2
Noord-Holland	16,4	1087	12,3	1873	15,5
Zuid-Holland	21,2	2217	25,2	2843	23,6
Zeeland	2,2	158	1,8	137	1,1
Noord-Brabant	14,8	1227	13,9	1527	12,7
Limburg	6,8	626	7,1	886	7,4
Totaal	100	8806	100	12048	100

* CBS Statline 2009: 20-65 jaar op 1 januari 2008 naar provincies.

De verdeling van de cursisten over de provincies komt ook in 2008 weer aardig overeen met de verdeling van de bevolking. Er zijn enkele uitzonderingen. Zo telt de provincie Groningen evenals in voorgaande jaren nog steeds relatief veel cursisten: het percentage is het dubbele van wat op basis van de bevolkingsverhoudingen is te verwachten. Daarentegen blijft de deelname in de provincie Gelderland duidelijk achter bij de verwachting op basis van bevolkingsverhoudingen.

Naast enkele provincies met verhoudingsgewijs een stijgende trend in het aantal cursisten zijn er ook enkele provincies die moeten inleveren. Dat is met name Gelderland en in lichtere mate

Zuid-Holland en Noord-Brabant. Dat wil niet zeggen dat die provincies minder cursisten tellen dan in 2007, maar dat het aantal cursisten in die provincies minder is toegenomen dan in andere provincies. Dat geldt met name voor Gelderland. Een vergelijking van de aantallen in Tabel 5.1 maakt dat duidelijk. Een provincie die wel minder cursisten telt is Zeeland, maar achteraf blijken voor die provincie in 2007 niet de juiste aantallen te zijn opgegeven. Als daarvoor zou worden gecorrigeerd dan is er qua aantal ook een lichte groei in die provincie.

VERSCHILLEN TUSSEN ROC'S

Eerdere metingen hebben laten zien dat het aantal cursisten in de roc's sterk verschilt. Naast roc's met minder dan 100 cursisten zijn er roc's die circa 700 cursisten tellen. Tabel 5.2 toont de frequentieverdeling voor 2007 en 2008.

Tabel 5.2 Aantal cursisten per roc

Aantal cursisten per roc	roc's 2007		roc's 2008	
	n	%	n	%
tot 75	9	23	5	13
76 tot 150	7	18	8	21
151 tot 225	8	21	6	15
226 tot 400	11	28	9	23
meer dan 400	5	13	11	28
Totaal	39	100	39	100

Geheel volgens de verwachting van de sterke toename in het aantal cursisten is er in Tabel 5.2 een opschuiving van roc's in de richting van grotere aantallen cursisten. Waren er in 2007 nog 9 roc's met ten hoogste 75 cursisten, in 2008 is dat aantal bijna gehalveerd (5). Daarentegen is het aantal roc's met meer dan 400 cursisten verdubbeld van 5 naar 11.

5.3 Achtergrondkenmerken van cursisten

Hoe ziet de populatie van cursisten eruit? Het is niet alleen interessant om dat te weten, het kan tevens duidelijk maken of en welke groepen ondervertegenwoordigd zijn. En dat kan weer betekenis hebben voor het wervingsbeleid. De beschrijving gebeurt voor 4 kenmerken: geslacht, afkomst, vooropleiding en sociaal-maatschappelijke status.

Omdat niet alle roc's (locaties) de gevraagde achtergrondgegevens van cursisten hebben aangegeven, zijn de hieronder te presenteren resultaten schattingen van de kenmerken in de totale populatie van laaggeletterde cursisten die deelnemen aan een lees-, schrijf- en/of rekenkursus in de Educatie.

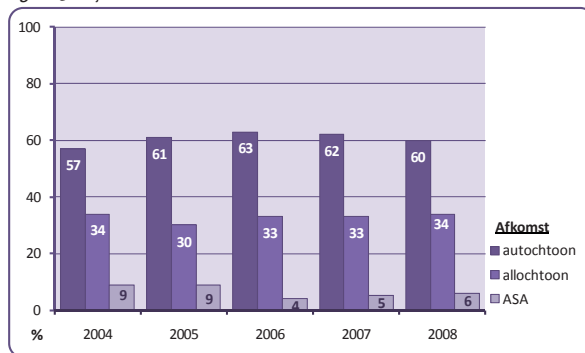
HET GESLACHT VAN DE CURSISTEN

Van ruim 80% van de cursisten is het geslacht bekend. In die groep is de verhouding duidelijk in het voordeel van vrouwen: 59% is vrouw en 41% is man. Aangenomen mag worden dat die verhouding ongeveer hetzelfde is bij de overige cursisten. In voorgaande jaren werd er ook door meer laaggeletterde vrouwen dan mannen deelgenomen aan lees-, schrijf- en/of rekenkursussen, maar de verhouding was toen minder scheef. In 2006 was 55% vrouw en in 2007 53%. Dat wijst erop dat de aanwas in 2008 vooral gezocht moet worden bij een grotere deelname door vrouwen aan NT1-kursussen lezen en schrijven.

DE AFKOMST VAN DE CURSISTEN

In de tellingen wordt ook naar de herkomst van de cursisten gevraagd. Er worden drie groepen onderscheiden: autochtone cursisten, allochtone cursisten en cursisten afkomstig uit de (voormalige) overzeese Rijksdelen, te weten de Antillen, Suriname en Aruba. Die laatste groep wordt kortweg aangeduid als ASA. De verhoudingen tussen die drie groepen in de deelname aan het lees- en schrijfonderwijs is in Figuur 5.1 weergegeven. Evenals in eerdere metingen is dit achtergrondkenmerk voor ongeveer 80% van de cursisten opgegeven.

Figuur 5.1 Afkomst van cursisten

Een blik op Figuur 5.1 maakt meteen duidelijk dat de verhouding in de deelname tussen de drie groepen redelijk stabiel is. Afgezien van jaarlijkse fluctuaties is ongeveer 60% van de cursisten van autochtone afkomst, circa 33% van allochtone afkomst en is rond de 6% afkomstig uit de Antillen, Suriname of Aruba.

Het percentage cursisten uit de laatste groep is verhoudingsgewijs tussen 2004 en 2008 iets afgenomen, maar is qua aantal ongeveer gelijk gebleven. Verder zijn er geen trends waar te nemen. Dat duidt dus op een stabiele verhouding.

DE VOOROPLEIDING VAN CURSISTEN

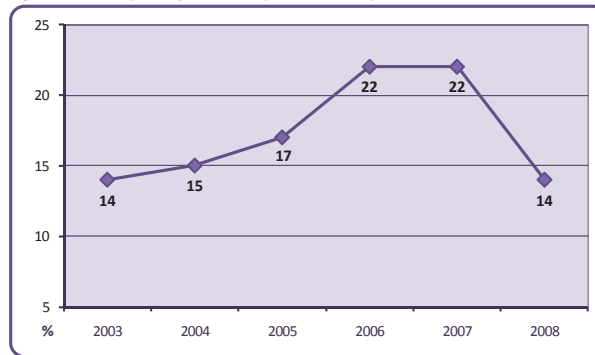
De Educatie is vooral bestemd voor volwassenen met een laag opleidingsniveau. Het gaat in het algemeen dan om opleidingen op ten hoogste het niveau van het vmbo. In die groep is het percentage laaggeletterden ook duidelijk hoger dan in groepen die het initieel onderwijs op een hoger niveau hebben afgesloten (Houtkoop, 1999).

Binnen de groep laag opgeleiden is een onderscheid gemaakt tussen degenen die regulier onderwijs hebben gevolgd en degenen die speciaal onderwijs hebben gehad. Omdat met name van allochtone cursisten de opleiding niet altijd goed is te classificeren, of omdat in die groep het opleidingsniveau wel hoger kan zijn dan vmbo, is er een derde opleidingscategorie 'anders'

toegevoegd. Van ongeveer de helft van de cursisten is het opleidingsniveau opgegeven. In voorgaande metingen lag dat percentage rond de 45%.

Het percentage cursisten met een lage, reguliere vooropleiding komt uit op 51%. Dat is vergelijkbaar met 2007. Het percentage dat is gecategoriseerd als 'andere vooropleiding' is van 25% (2007) naar 35% gegaan. Dat betekent dat het percentage cursisten die speciaal onderwijs hebben gevolgd in hun jeugd is gedaald. Figuur 5.2 brengt dat voor die groep ook in beeld.

Figuur 5.2 Vooropleiding cursisten: speciaal onderwijs

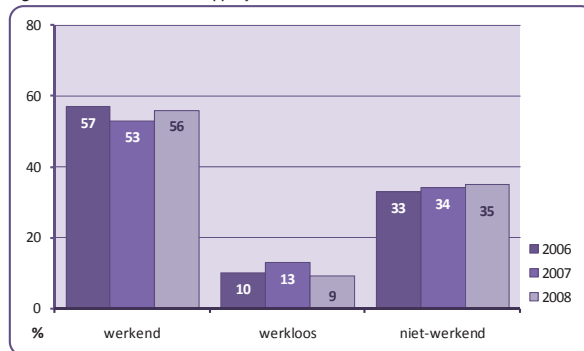
De trendmatige stijging van het aantal cursisten met ten hoogste speciaal onderwijs in de periode 2003 tot 2007 lijkt in 2008 radicaal te zijn omgebogen. Steeg de deelname uit die groep tussen 2003 en 2007 van 14% naar 22%, in 2008 komt het percentage weer uit op 14%, wat vergelijkbaar is met 5 jaar geleden. Van een terugloop in absolute zin is echter geen sprake: het aantal cursisten met speciaal onderwijs is ten opzichte van 2007 ongeveer gelijk gebleven. De uitkomsten wijzen er wel op dat de sterke toename van het aantal cursisten tussen 2007 en 2008 heeft plaatsgevonden bij laaggeletterde volwassenen met een lage vooropleiding of een vooropleiding die als 'anders' is geclassificeerd. Er is geen duidelijke extra aanwas in de groep met speciaal onderwijs.

DE SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE STATUS VAN CURSISTEN

Voor de maatschappelijke positie is een indeling in drie categorieën gebruikt: werkend, werkloos en niet-werkend (huisvrouw, huisman; gepensioneerd; WAO). Van ruim 2700 cursisten (23%) was dit kenmerk bekend. Figuur 5.3 toont de geschatte verdeling in de laatste drie metingen.

Het beeld over de laatste drie jaar is vrij stabiel: het percentage cursisten met betaald werk ligt rond de 55%, het percentage werklozen schommelt rond de 10% en circa 34% behoort tot de niet-werkenden. Een deel van de cursisten met betaald werk neemt via contracten met bedrijven en sociale werkplaatsen deel aan een cursus. Om hoeveel cursisten dat gaat, kan niet worden gezegd.

Figuur 5.3 Sociaal-maatschappelijke status van cursisten

5.4 Kenmerken van het opleidingstraject

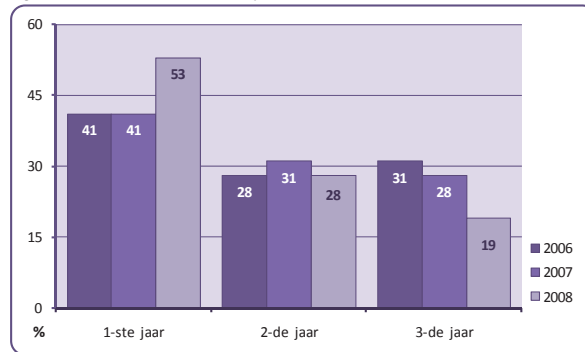
In deze paragraaf wordt naar een aantal kenmerken van het onderwijstraject gekeken. Hoe lang nemen cursisten deel aan een lees-, schrijf- en/of rekencursus? Wordt het beoogde doel bereikt? Wat zijn redenen om voortijdig te stoppen?

DE DUUR VAN DE DEELNAME

Hiervoor is erop gewezen dat veel laaggeletterden een lange weg te gaan hebben om het maatschappelijk wenselijke doel (KSE₃) te halen. Voor een (aanzienlijk) deel van hen is dat niveau onbereikbaar. Dat is op te maken uit eerdere rapportages. Met name de combinatie van deelnameduur aan het NT1-onderwijs en het uitstroomniveau noopt tot die conclusie. De uitkomsten in dit rapport bevestigen dat beeld opnieuw.

Locatiecoördinatoren is gevraagd te vermelden hoe lang cursisten staan ingeschreven en van degenen die zijn gestopt of ze de cursus hebben afgerond. Het eerste is voor ruim de helft van de cursisten opgegeven, het tweede voor ruim 60% van de cursisten. Figuur 5.4 brengt de deelnameduur in de afgelopen drie jaar in beeld. Informatie over de afronding is in de volgende paragraaf opgenomen.

Figuur 5.4 Duur deelname onderwijs

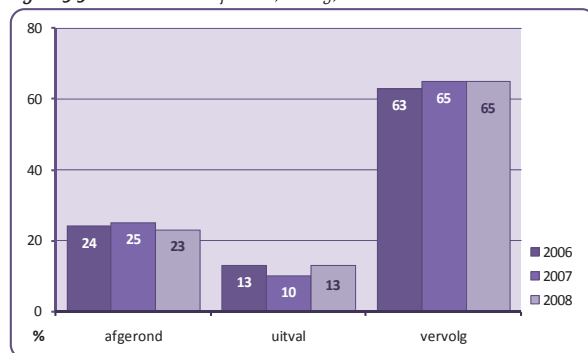
Het percentage cursisten dat voor het eerste jaar aan een lees- en schrijfcursus deelneemt, is duidelijk gestegen. In 2006 en 2007 nam iets meer dan 40% van alle cursisten voor het eerst aan een NT1-taalcursus deel, in 2008 is dat ruim de helft. Dat hogere percentage weerspiegelt de sterke aanwas van cursisten waarover eerder in dit hoofdstuk is gerapporteerd. Omgerekend naar aantallen cursisten betekent het dat in 2008 ruim 6.000 laaggeletterde volwassenen aan een taal- of rekenkursus zijn begonnen.

Van alle laaggeletterde cursisten neemt iets minder dan 30% voor het tweede jaar aan zo'n cursus deel. Dat was de afgelopen jaren steeds zo. Daarentegen is er een daling van het percentage cursisten dat drie jaar of langer als deelnemer staat ingeschreven. In absolute aantallen is er echter nauwelijks een verschil met voorgaande jaren (2007: geschat 2500; 2008: geschat 2300). De percentuele daling is toe te schrijven aan de sterk toegenomen instroom.

DE DEELNAMESTATUS VAN CURSISTEN

Wat betreft de deelnamestatus zijn drie categorieën onderscheiden: a) vervolgt de cursus op eenzelfde of op een hoger niveau, b) is gestopt na afronding van de cursus en c) is voortijdig gestopt (uitval). Figuur 5.5 laat de uitkomst van de drie laatste metingen zien. De percentages voor 2008 zijn gebaseerd op de informatie over ruim 7200 cursisten.

Figuur 5.5 Status deelname: afronden, vervolg, uitval

Van de cursisten die in 2008 aan een taal- en/of rekencursus in het NT1-onderwijs deelnamen, is iets meer dan een derde gestopt. Dat percentage wijkt niet af van de percentages die voor 2006 en 2007 zijn gevonden. Dat geldt ook voor de verhouding tussen afronding en uitval. Van de cursisten die stoppen rondt iets minder dan twee derde de cursus ook af. Of ze bij de afronding ook het beoogde niveau hebben bereikt is niet uit de gegevens op te maken. Het gaat om circa een kwart van alle cursisten. Van de cursisten die stoppen, doet ongeveer een derde dat voortijdig. De redenen om voortijdig te stoppen zijn in Tabel 5.3 te vinden.

DE UITVAL NADER BEKEKEN

Op bijna alle locaties vinden exitgesprekken plaats met uitvallers. Op circa 90% van de locaties gebeurt dat meestal of altijd, op de overige locaties gebeurt het meer op een ad hoc basis. De in de exitgesprekken opgegeven redenen en de frequentie waarin ze voorkomen, zoals ingeschat door coördinatoren, zijn opgenomen in Tabel 5.3.

Tabel 5.3 Opgave van redenen voor uitval

Redenen uitval	Frequentie genoemde reden			
	niet %	soms %	geregeld %	vaak %
Ziekte/persoonlijke problemen	7	47	35	11
Geen tijd/te druk met andere zaken	9	57	27	7
Eigen doelstelling bereikt	22	46	23	9
Kreeg baan/(vrijwilligers)werk	31	56	13	
Cursustijden schikten niet meer	41	52	6	2
Niet langer tijd beschikbaar werkgever	53	41	5	1
De cursus was te moeilijk	85	15		
Problemen met medecursisten	86	14		
De cursus was te makkelijk	90	10		
Problemen met docenten	96	4		
Cursus te duur	97	2	1	
Anders	94	6		1

Ziekte en persoonlijke problemen of problemen in de familiekring zijn de meest gehoorde redenen van laaggeletterden om voortijdig met een lees- en schrijfcursus te stoppen. Ruim 90% van de locatiecoördinatoren heeft aangegeven dat ze deze redenen te horen krijgen in exitgesprekken. Ruim de helft van hen (46% in totaal) hoort ze geregeld tot vaak.

Eveneens zo'n 90% van de locatiecoördinatoren noemt 'geen tijd' of 'te druk' als redenen voor cursisten om af te haken. Het percentage dat die redenen geregeld tot vaak aangeeft is wat lager (34%).

Redenen die meer dan de helft van de locatiecoördinatoren te horen krijgt, zijn het vinden van (vrijwilligers)werk en het niet langer schikken van de cursustijden. Ook het intrekken van faciliteiten door werkgevers komt relatief vaak voor, zij het dat er niet zoveel coördinatoren zijn die dat geregeld tot vaak horen.

Een reden met een aparte status die relatief veel voorkomt is 'de eigen doelstelling bereikt'. Bijna 80% van de coördinatoren geeft aan dat ze cursisten voortijdig zien vertrekken die dat als reden opgeven. Weliswaar gaat het op bijna de helft van de locaties om relatief weinig cursisten, maar op zo'n 30% van de locaties komt het geregeld tot vaak voor dat cursisten om die reden eerder stoppen. Het is niet te zeggen of het persoonlijke doel van cursisten samenvalt met het objectieve cursusdoel. Het is mogelijk dat een deel van de cursisten minder hoge doelen stelt dan waar de cursus naartoe probeert te werken. Het is ook niet uit te sluiten dat het niet toetsen van het beginniveau of het niet betrouwbaar toetsen ervan dit probleem in de hand werkt. In ieder geval wordt wel duidelijk dat niet alle uitvallers als uitvallers aangeduid kunnen worden, maar dat een deel dat voortijdig stopt voldoende geletterd is om zelfstandig alledaagse lees- en schrijftaken te kunnen uitvoeren.

6.1 Inleiding

Eén van de hoofddoelen van de monitor is het in kaart brengen van de deelname door laaggeletterde volwassenen aan lees-, schrijf- en/of rekencursussen. Tot de doelgroep van het onderzoek worden die volwassenen gerekend die het Nederlands in gesproken vorm goed of voldoende goed beheersen om als instructietaal gebruikt te kunnen worden, maar die nog zoveel moeite hebben met het lezen en schrijven van het Nederlands of het rekenen, dat ze als laaggeletterd moeten worden getypeerd.

Deze afbakening impliceert dat volwassenen van allochtone komaf die geen Nederlands spreken of althans onvoldoende om als instructietaal dienst te kunnen doen niet tot de onderzoekspopulatie worden gerekend. Het NT2-onderwijs is bedoeld om deze volwassenen Nederlands te leren. Het gaat om een zeer gemêleerde groep, waartoe zowel in de eigen taal analfabete allochtone volwassenen behoren alsook gealfabetiseerde volwassenen met een laag en hoog opleidingsniveau in het land van herkomst.

Hoogopgeleide allochtone volwassenen zullen in het algemeen na deelname aan het NT2-onderwijs hun weg wel weten te vinden. In ieder geval moeten ze in staat worden geacht om hun taalvaardigheid in het Nederlands zelf verder te kunnen verbeteren. Laagopgeleide allochtone volwassenen kunnen, indien voldoende spreekvaardig in het Nederlands, voor de verdere ontwikkeling van hun lees- en schrijfvaardigheid terecht in het NT1-onderwijs. Eenmaal in die fase, behoren ze tot de doelgroep van de monitor. De in de eigen taal analfabete allochtone volwassenen kunnen in een zogenaamd alfabetiseringstraject worden geplaatst om eerst het schrift te leren beheersen.

Omdat deze volwassenen na het alfabetiseringstraject instromen in het reguliere NT2-onderwijs, worden ze niet tot de eigenlijke doelgroep van de monitor gerekend. De telling van deze groep zal dan ook niet samengevoegd worden met de telling van de eigenlijke doelgroep, maar als een aparte groep worden beschreven. Ook in de samenvatting wordt deze groep apart beschreven.

De hoofdvraag voor dit deel van de monitor is het in kaart brengen van het aantal allochtone volwassenen dat deelneemt aan NT2-alfabetiseringscursussen in roc's. Enkele bijkomende vragen hebben betrekking op de cursus, namelijk welke taal als instructietaal wordt gebruikt en op welke momenten wordt getoetst en met welke toetsen.

Dit hoofdstuk is verder als volgt opgebouwd. In paragraaf 6.2 wordt in het kort de opzet en de uitvoering beschreven en paragraaf 6.3 worden de resultaten gepresenteerd. De samenvatting is te vinden in hoofdstuk 7.

6.2 Opzet en uitvoering van het onderzoek

OPZET

De gegevens over de deelname aan NT2-alfabetiseringsonderwijs zijn met een korte schriftelijke enquête bij de roc's verzameld.

POPULATIE

Het onderzoek richt zich op alle uitvoeringslocaties in roc's die NT2-alfabetisering aanbieden. De opzet is om ze allemaal in het onderzoek te betrekken.

VRAGENLIJST

Voor het verzamelen van de gegevens is een korte vragenlijst opgesteld met twee hoofdonderwerpen: 1) de deelname aan NT2-alfabetiseringscursussen en 2) enkele aspecten van het cursusaanbod.

Voor de deelname gaat het om:

- het totale aantal cursisten in NT2-alfabetiseringscursussen op een locatie;

- het geslacht van de cursisten;
- het gealfabetiseerd zijn, niet of in een niet-westers schrift.

Wat betreft de cursus zijn twee aspecten in de vragenlijst opgenomen:

- de instructietaal (Nederlands of de moedertaal van de cursisten);
- informatie over toetsen: worden ze gebruikt, welke en op welke momenten.

UITVOERING

In februari en maart zijn alle roc's telefonisch benaderd met het verzoek de coördinatoren van de afdeling NT2-alfabetisering door te geven. Aan alle coördinatoren is in februari de vragenlijst toegestuurd. Bij uitblijven van een respons is in de laatste weken van februari telefonisch contact met de coördinatoren opgenomen. Bij een aantal van hen is de vragenlijst tijdens dat gesprek direct afgenomen.

RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

Van 20 roc's zijn de vragenlijsten ontvangen, door 21 roc's is niet gereageerd op het verzoek, ook niet na een telefonische herinnering. Daarmee komt de respons uit op bijna 50% (48.7%).

De roc's waarvan een vragenlijst is ontvangen zijn redelijk geografisch gespreid met twee roc's uit de G4. De 20 roc's kennen tezamen 34 uitvoeringslocaties, wat neerkomt op gemiddeld 1,7 locaties per roc. Hoewel de representativiteit niet precies vastgesteld kan worden, mag aangenomen worden dat de gegevens van de 20 roc's een goede indicatie geven van het NT2-alfabetiseringsonderwijs in roc's. Op basis van die gegevens zal een globale schatting worden gemaakt van de totale deelname.

6.3 Cursusaanbod NT2-alfabetiseringsonderwijs

In de enquête is informatie verzameld over het aantal uitvoeringslocaties waarop NT2-alfabetiseringsonderwijs wordt aangeboden en over twee aspecten van dat onderwijs, namelijk de instructietaal en het gebruik van toetsen. De verkregen gegevens worden hieronder kort beschreven.

UITVOERINGSLOCATIES

Van de 20 roc's hebben er 12 één uitvoeringslocatie voor NT2-alfabetisering, 6 roc's hebben twee of drie locaties waarop NT2-alfabetiseringsonderwijs wordt aangeboden en 2 roc's tellen elk 3 locaties.

INSTRUCTIETAAL

Als instructietaal in NT2-alfabetiseringscursussen wordt uitsluitend van het Nederlands gebruik gemaakt. Dat is af te leiden uit de onderzoeksgegevens. In de monitor 2007 troffen we slechts één locatie aan, waar in de moedertaal van de cursisten instructie werd gegeven. Het betrof een groep van 100 cursisten met dezelfde moedertaal. In de monitor 2008 is geen reactie ontvangen van een roc-locatie waar de moedertaal van cursisten als instructietaal dient.

HET GEBRUIK VAN TOETSEN

Op basis van de informatie van 34 locaties waar alfabetiseringsonderwijs verzorgd wordt aan NT2-cursisten, kan vastgesteld worden dat men bij de intake bijna overal gebruik maakt van toetsen. Een enkele keer wordt aangegeven dat er geen toets wordt gebruikt, maar er wel een kleine lees- en schrijftaak wordt verricht. Bij enkele roc's voert de gemeente de intake uit. De meest gebruikte toetsen bij de intake zijn de begintoets *Alfa* van het Cito en de *Toolkit Intake Wet Inburgering* van Bureau ICE.

Tabel 6.1 Toetsen bij intake, voortgang en afronding

NT2-toetsen	aantal locaties
CITO begintoets Alfa	14
CITO voortgangstoets Alfa	16
Alfalex	6
NIVOR	2
Intaketoets Alfa (Bureau ICE)	5
Voortgangstoets Alfa (Bureau ICE)	3
TIWI (Bureau ICE)	9
Profieltoets NT2/Alfa	5
Methodegebonden of leerstofafhankelijke toetsen	4
Assessments	2
Zelf ontwikkelde toetsen	6
Overige toetsen	7

Bij voortgang en afronding worden op bijna alle roc-locaties toetsen afgenomen. Slechts één roc voert geen voortgangstoetsen uit en één roc geen eindtoetsen. Bij toetsing van de voortgang in een traject en bij de afronding wordt van een behoorlijke variatie aan toetsen gebruik gemaakt (zie tabel). Naast landelijk (genormeerde) toetsen worden ook methodegebonden, leerstofafhankelijke en zelf ontwikkelde toetsen ingezet.

6.4 Deelname aan NT2-alfabetiseringscursussen

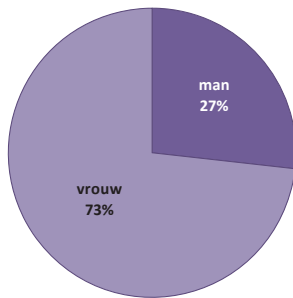
Eerst wordt de deelname aan NT2-alfabetiseringscursussen beschreven in 20 roc's waarvan gegevens zijn ontvangen, vervolgens wordt op basis daarvan een schatting gemaakt van het totale aantal cursisten.

CURSISTEN IN DE STEEKPROEF

Begin 2009 namen 3764 allochtone volwassenen deel aan NT2-alfabetiseringscursussen in 20 roc's uit de steekproef. Dat is gemiddeld ongeveer 188 cursisten per roc en ongeveer 110 per uitvoeringslocatie. Het aantal cursisten per locatie loopt sterk uiteen, namelijk van 2 tot 929.

De verhouding tussen *mannen en vrouwen* is heel scheef, zoals Figuur 6.1 duidelijk maakt. Aan NT2-alfabetiseringscursussen nemen bijna 3 keer zoveel vrouwen als mannen deel. Of vrouwen oververtegenwoordigd zijn is niet goed te zeggen. Die verhouding kan er namelijk ook op wijzen dat veel allochtone mannen al eerder aan dit soort trajecten hebben deelgenomen en vrouwen lange tijd die kans niet hebben gehad of gegrepen.

Figuur 6.1 Verdeling cursisten naar geslacht

Van ruim de helft van de cursisten stonden gegevens ter beschikking over het gealfabetiseerd zijn. Van de iets meer dan 1500 cursisten bleek 10% gealfabetiseerd in een niet-Westerse taal en was de overige 90% helemaal niet gealfabetiseerd.

AANTAL CURSISTEN IN HET NT2-ALFABETISERINGSONDERWIJS

Aangenomen dat de 20 roc's waarvan gegevens bekend zijn een redelijke doorsnee vormen van alle 41 roc's in ons land, dan is een voorzichtige schatting te maken van het totaal aantal cursisten dat begin 2009 deelnam aan het NT2-alfabetiseringsonderwijs.

Uitgaande van gemiddeld 188 cursisten per roc, zoals gevonden in de steekproef, komt de schatting voor alle 41 roc's uit op 7708. Omdat niet zeker is dat alle roc's NT2-alfabetiseringsonderwijs aanbieden, kan voorzichtigheidshalve de schatting iets naar beneden worden bijgesteld naar 7000.

Samenvatting en conclusies

7

Het hoofddoel van deze monitor is om de deelname door laaggeletterden aan schrijf-, lees- en/of rekencursussen in de Educatie te inventariseren en om zo de effectiviteit van de geleverde inspanningen in het kader van het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* globaal te kunnen evalueren. Daarnaast besteedt de monitor ook aandacht aan de werving en de samenwerking met gemeenten en lokale en regionale organisaties.

In tegenstelling tot de twee voorgaande jaren beperkt deze monitor zich tot de Educatie.

Verkenningen in voorgaande jaren van andere trajecten bleken te weinig op te leveren om ze breed te monitoren, terwijl het onderzoek naar het beleid en ondersteuning inzake laaggeletterdheid bij het bedrijfsleven is overgenomen door de Stichting van de Arbeid.

In de monitor is, evenals vorig jaar, wel een apart hoofdstuk opgenomen over de monitor die de deelname aan aparte NT2-cursussen inventariseert voor allochtone volwassenen die het schrift in hun moedertaal nog niet beheersen. Die telling staat echter los van de telling in de monitor voor laaggeletterden die aan NT1-cursussen lezen, schrijven en/of rekenen deelnemen.

Vooruitlopend op het ruimer kunnen aanbesteden van NT1-cursussen aan andere partijen dan de Educatie (roc's) is er een verkenning bij een zestal gemeenten uitgevoerd waarin is nagegaan of zij cijfers over de deelname kunnen leveren. Die verkenning is in de bijlage beschreven.

7.1 Deelname aan NT1-cursussen lezen, schrijven en lezen door laaggeletterden

SAMENWERKING IN DE WERVING

- Bijna alle roc's werken in het kader van de aanpak van laaggeletterden samen met gemeenten en in veel gevallen ook met regionale organisaties. Werving is veelal een onderdeel in die samenwerking of in die contacten. Ten opzichte van voorgaande jaren is de samenwerking verder toegenomen.
- Zo'n 60% van de roc's heeft nu een beleidsplan voor werving en 15% werkt aan zo'n plan. Vergeleken met 2006 en 2007 wordt de werving door steeds meer roc's serieus genomen. Mogelijk mede door stimulering en ondersteuning vanuit de gemeenten en andere regionale partijen.
- Het serieus nemen van de werving is eveneens terug te vinden in een toename van het aantal roc's dat medewerkers ervoor vrij maakt, in een toename van allerlei wervingsactiviteiten alsook in een toename om de eigen wervingsactiviteiten te proberen te evalueren.
- De sociale omgeving van laaggeletterden, inclusief de impulsen vanuit bedrijven, zijn naast het eigen initiatief van laaggeletterden zelf, nog steeds de belangrijkste stimulerende factoren om deze groep aan te zetten tot deelname aan een lees- en schrijfcursus in de Educatie. Buurthuizen en bibliotheken spelen daarin vooralsnog een geringe rol.
- Veel roc's hebben naast een sterk toegenomen aandacht voor laaggeletterdheid in de samenleving, zoals met name bij gemeenten, maatschappelijke organisaties, maar ook in de media, een duidelijke stijging van de aanmeldingen opgemerkt. Dat vinden we ook terug in de deelnamecijfers zoals hieronder kan worden gelezen.

HET ONDERWIJSAANBOD

Over het onderwijsaanbod is in vergelijking met voorgaande jaren relatief weinig te melden, vanwege de andere opzet van de monitor. Inventarisatie van de deelname gebeurt niet langer op cursusniveau maar op het niveau van de locaties als geheel. Toch zijn er hierover nog wel enkele gegevens te rapporteren.

- De trend dat het onderdeel rekenen steeds minder deel uitmaakt van het cursusaanbod, althans van het aanbod waar volwassenen aan deelnemen, heeft zich verder doorgezet.

Ongeveer 1 op de 5 volwassenen neemt nog deel aan een cursus waar rekenen een onderdeel van vormt, of een op zichzelf staande cursus is.

- Verreweg de meeste cursussen beogen door verbetering van de lees- en schrijfvaardigheid de sociale redzaamheid van de laaggeletterden te vergroten. Een kwart van de cursisten neemt deel aan cursussen gericht op professionele redzaamheid, terwijl niet meer dan 1 op de 10 dat doet om hun educatieve redzaamheid te verbeteren. Er is een verschuiving opgetreden van dat laatste doel naar professionele redzaamheid.
- Verreweg de meeste cursisten nemen deel aan lees-, schrijf- en/of rekencursussen op de twee laagste niveaus: bijna 40% op niveau KSE1 en ruim 40% op niveau KSE2. De overige deelnemers werken naar niveau KSE3 toe. Het aandeel van cursisten op niveau 3 is daarmee percentageel gezien afgenomen, maar is in aantal nog wel gegroeid. Dat is te verklaren door stijging in de deelname (zie hieronder).
- In ruim 80% van de roc's worden toetsen gebruikt om het lees- en schrijfniveau van cursisten aan het begin van een traject (intake) en aan het eind ervan (afsluiting cursus) te bepalen. Dat is ten opzichte van voorgaande jaren vrijwel hetzelfde gebleven.

DEELNAME AAN CURSUSSEN

- In de 39 roc's die NT1-taalonderwijs aanbieden hebben in 2008 ruim 12.000 laaggeletterden een lees-, schrijf- en/of rekencursus gevolgd. Ten opzichte van 2007 (bijna 9.000 cursisten) is dat een toename van ongeveer 30%. Wellicht dat dit percentage iets te geflatteerd is, omdat in 2007 niet alle roc's hun gegevens op jaarbasis konden leveren. Ook het aandeel van laaggeletterden dat een relatief korte cursus volgt of een cursus waarin lezen en schrijven onderdeel zijn van een cursus met een bredere doelstelling, is waarschijnlijk aan het toenemen.
- De verhoudingen in de deelname tussen provincies weerspiegelen in hoge mate de verhoudingen in de bevolking tussen de provincies. Afgemeten aan de verhoudingen in de bevolking doet Groningen het, evenals in voorgaande jaren, relatief goed. Daarentegen blijft de deelname in de provincie Gelderland sterk achter bij wat verwacht kan worden op basis van de verdeling van de bevolking over de provincies.
- Het percentage roc's met meer dan 400 cursisten is meer dan verdubbeld: van 5 naar 11.

- De deelname aan cursussen zoals onderscheiden naar herkomst is al jaren relatief stabiel. Daar is in 2008 ook niets aan veranderd: iets meer dan 60% van de cursisten is van autochtone afkomst, circa 33% van allochtone afkomst en de overige 5 à 6% is afkomstig uit Aruba, Suriname of de Antillen.
- De deelname van cursisten die in hun jeugd speciaal onderwijs hebben gevolgd is na jaren van relatieve groei weer terug op het percentage van 2003 (14%). Dat is niet zozeer het gevolg van een geringere deelname uit die groep, als wel van de sterke groei in het aantal cursisten dat aan andere vormen van initieel onderwijs heeft deelgenomen.
- Ongeveer 55% van de laaggeletterde cursisten behoort tot de werkende bevolking, zoals dat de twee jaar ervoor ook al het geval was. Rond de 10% is werkloos en circa een derde moet worden gerekend tot de niet-werkende bevolking (huisvrouw of -man, WAO, VUT of AOW).
- Vanwege de veel grotere instroom in 2008 is het percentage cursisten dat voor het eerste jaar aan een lees- en schrijfcursus deelneemt sterk gestegen (53% versus 40% in de jaren ervoor). Rond de 30% nam deel voor het tweede jaar en circa 20% voor het derde jaar.
- Evenals in 2007 verliet ongeveer 35% het NT1-onderwijs. Twee derde van hen had de cursus afgerond, een derde is als uitvaller genoteerd.
- Persoonlijke omstandigheden en gebrek aan tijd zijn verreweg de meest genoemde redenen voor uitval. Redenen samenhangend met de cursus of met personen binnen een cursusgroep, inclusief de docent, zijn nauwelijks een aanleiding om voortijdig te stoppen. Overigens verlaat een relatief aanzienlijk deel de cursus voortijdig, omdat ze **naar** het eigen gevoel hun doelstelling hadden bereikt.

7.2 NT2-alfabetiseringsonderwijs

Evenals in de monitor 2007 is de deelname geïnventariseerd van allochtone volwassenen aan het NT2-alfabetiseringsonderwijs op roc's.

- Op basis van het aantal cursisten in 20 roc's die informatie over de deelname hebben opgestuurd, kan de schatting worden gemaakt dat circa 7.000 allochtone volwassenen begin 2009 deelnamen aan het NT2-alfabetiseringsonderwijs. In de monitor 2007 kwam de schatting op 6000 uit. Er is dus sprake van een toename in de deelname.

- Evenals in 2007 is het aantal vrouwelijke cursisten drie maal zo groot als het aantal mannelijke. De verhouding is ongeveer 75:25. Waarom die verhouding zo scheef is, valt op basis van de verzamelde gegevens niet te zeggen.
- Nederlands is in alle groepen waarover gegevens bekend zijn de instructietaal.
- Toetsen ter bepaling van het eindniveau worden vrij algemeen gebruikt.

7.3 Conclusies

In 2006 is het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* van start gegaan. Op diverse niveaus en binnen allerlei geledingen zijn tal van activiteiten ontwikkeld. Verslaglegging daarvan vindt elders plaats, maar uit reacties van NT1-coördinatoren, waarvan er ook een aantal in dit rapport zijn opgenomen, is op te maken dat niet alleen het bewustzijn bij beleidsmakers op lokaal en regionaal niveau voor het probleem van laaggeletterdheid groter aan het worden is, maar dat ze ook allerlei activiteiten ontplooiën en andere maatschappelijke organisaties stimuleren het probleem aan te pakken.

Uit de bevindingen van de roc's blijkt dat het direct aanspreken van laaggeletterden via de media, maar ook via hun sociale omgeving of via werkgevers, het meest lonend lijkt. Scholen, buurthuizen en bibliotheken lijken vooralsnog in die rol achter te blijven of minder effectief. Het is niet uit te sluiten dat die organisaties nog op stoom moeten komen. Ze lijken namelijk aan belangrijke voorwaarden te voldoen om laaggeletterden te kunnen opsporen stimuleren om deel te nemen aan formele (en mogelijke ook informele) vormen van lees- en schrijf-onderwijs.

De belangrijkste conclusie is evenwel dat die verhoogde activiteiten ook werkelijk het effect gaan opleveren waarvoor ze ook bedoeld zijn: de toestroom van laaggeletterden naar lees- en schrijfcursussen te vergroten. Nadat tussen 2006 en 2007 al een aanzienlijk toename van het aantal cursisten kon worden geconstateerd, is de deelname aan die cursussen verder en nog sterker gestegen, mogelijk zelfs met zo'n 30%.

Literatuur

Bohnenn, E., Ch. Ceulemans, C. van de Guchte, J. Kurvers & T. Van Tenderloo (2005). *Laageletterd in de Lage Landen. Hoge prioriteit voor beleid*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Convenant tussen werkgevers, werknemers en overheid: Structurele aanpak laageletterdheid in de samenleving en het bedrijfsleven 2007 - 2015. Den Haag: Ministerie van OCW.

Doets, C., P. Groen, T. Huisman & J. Neuvel (1991). *Functionele Ongeletterdheid in Nederland*. Amersfoort: SVE.

Hoeven, M. van der, M. Rutte & M. van der Laan (2005). *Aanvalsplan Laageletterdheid 2006-2010. Van A tot Z betrokken*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Houtkoop, W. (1999). *Basisvaardigheden in Nederland. De 'geletterdheid' van Nederland: economische, sociale en educatieve aspecten van de taal- en rekenvaardigheden van de Nederlandse beroepsbevolking*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum.

Houtkoop, W. (2001). *De mensen op niveau 1*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum

Neuvel, J., P. Steehouder & E. Bohnenn (1993). *Op uw plaats*. Amersfoort: SVE.

Neuvel, J. & Th. Bersee (2003). *Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs. Nulmeting*. 's-Hertogenbosch: CINOP.

- Neuvel, J. & Th. Bersee (2004). *Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs. Vervolgmeting 1*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J. & Th. Bersee (2005). *Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs. Vervolgmeting 2*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J. & Th. Bersee (2006). *Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs. Vervolgmeting 3*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J. & Th. Bersee, m.m.v. R. Audenaerde (2007). *Monitor deelname aan het lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterd 2006*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J. & A. van der Meijden, m.m.v. Y. Sanders (2006). *Hoe bekend zijn wij met laaggeletterdheid? Een landelijk onderzoek naar het bewustzijn bij volwassenen van laaggeletterdheid in onze samenleving*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J., m.m.v. A. Klaassen (2007). *Monitor Lees en Schrijf!*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Neuvel, J., P. Coppens & P. Litjens (2008). *Monitor deelname lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterden 2007*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- OECD & Statistics Canada (1995). *Literacy, Economy and Society. Results of the first International Adult Literacy Survey*. Paris: OECD/Ontario: Statistics Canada.
- OECD & Statistics Canada (2000). *Literacy in the Information Age. Final Report of the International Adult Literacy Survey*. Paris: OECD/Ontario: Statistics Canada.

Verkenkend onderzoek bij gemeenten

Bijlage

1

In het kader van de *Monitor deelname lees- en schrijfonderwijs door laaggeletterden 2008* heeft CINOP in februari-maart 2009 een beperkt verkennend onderzoek uitgevoerd bij een zestal gemeenten: twee grote gemeenten (1 en 2), twee middelgrote (3 en 4) en twee kleine gemeenten (5 en 6). De centrale vraag in dit verkennend onderzoek is of een gemeente op het thema laaggeletterdheid beleid ontwikkelt en of zij de resultaten van dit beleid monitort. Hieronder de specifieke vragen die we in de vorm van een telefonisch interview – eventueel gevolgd door een mailing en eventueel een gesprek – voorleggen aan een beleidsmedewerker met laaggeletterdheid in zijn/haar portefeuille:

- Ontwikkelt de gemeente beleid op het thema laaggeletterdheid?
- Beschikt de gemeente over actuele feiten en kengetallen over het aantal laaggeletterden?
- Houdt de gemeente deze gegevens systematisch (jaarlijks) bij?
- Heeft de gemeente informatie over het aantal cursisten dat deelneemt aan trainingen lezen en schrijven?
- Maakt de gemeente prestatieafspraken met roc's over de resultaten van trainingen?

GROTE GEMEENTE 1

In gemeente 1 kost het niet veel moeite om met enkele doorverbindingen de juiste persoon te spreken te krijgen. Men is bekend met de portefeuille laaggeletterdheid. In de eerste maanden van 2009 is de gemeentelijke overheid druk bezig geweest met het opstellen van een beleidsnota over het participatiefonds en eind maart verschijnt de derde versie hiervan op de website www.taalkrachtvoorgemeenten.nl.

Precies twee jaar geleden is in gemeente 1 een actieplan ter bestrijding en voorkoming van laaggeletterdheid door college van burgemeester en wethouders vastgesteld. Op dat moment

– voorjaar 2007 – heeft de stad ruim 500 trajecten voor laaggeletterde deelnemers en is de ambitie geformuleerd om dit aantal jaarlijks te verhogen met 1000. De belangrijkste doelstellingen van dit actieplan zijn:

- Vergroting bewustwording (herkenning) en bewustzijn bij gemeentelijke overheidsdiensten en -instellingen en haar toeleveranciers.
- Stimulering van het bedrijfsleven om de problematiek van laaggeletterdheid aan te pakken, aanvankelijk in 2007 met een doelstelling van tien bedrijven per jaar en vanaf 2008 van vijftien bedrijven per jaar. Opleiden van ouderconsulenten ter onderkenning van laaggeletterdheid en inzetten van ambassadeurs om de doelgroep te bereiken.
- Samenwerken met bibliotheken en roc's (lokaal en regionaal) om laaggeletterden te werven.
- Projecten op te zetten op het thema leesbevordering.
- Planmatig werken aan geschikte communicatievormen: campagnes gericht op werving, informatievoorziening, taboedoorbreking, en bewustwording.
- Activiteiten stimuleren gericht op preventie van laaggeletterdheid in de vorm van leesbevorderingsprojecten en het initiëren van bewustwordingsbijeenkomsten in het vmbo.

Het actieplan ter voorkoming en bestrijding van laaggeletterdheid sluit aan bij het gemeentelijk beleid om taalachterstand te voorkomen en verminderen en het gemeentelijke uitvoeringsprogramma dat gericht is op de groep inburgeringsplichtigen en – behoeftigen. De stad telt in 2007 iets minder dan 100.000 laaggeletterden en de gemeentelijke overheid is zich bewust van het probleem. Deze cijfers zijn gebaseerd op een vooronderzoek van CINOP dat uitgevoerd is in 2006 en beredeneerd op basis van onderzoeksgegevens uit het internationale IALS-onderzoek van 2003. De cijfers en kengetallen uit het landelijke onderzoek zijn geëxtrapoleerd naar de lokale situatie. De gemeente heeft prestatieafspraken met het roc en houdt zicht op de aantallen deelnemers en het aantal trainingen via intensief contact met het roc.

GROTE GEMEENTE 2

Ook in grote gemeente 2 krijgen we de beleidsmedewerkers die laaggeletterdheid in hun portefeuille hebben vrij snel aan de lijn. Het opleveren van gegevens over het aantal laaggeletterden vraagt enige tijd. De feitelijke gegevens zijn er wel, maar worden vooral ontleend aan de schattingen van CINOP in het plan Laaggeletterdheid dat CINOP in 2006 en 2008 (update) heeft opgesteld. De gemeente heeft ook niet direct informatie over de deelname van

het aantal cursisten aan trainingen die het roc aanbiedt. De beleidsmedewerkers weten wel dat die gegevens er zijn, maar het vraagt enig nazoek- en spuurwerk om deze informatie aan te reiken voor dit verkennende onderzoek. Men verwijst vooral naar het rapport dat in 2006 opgesteld is waarin CINOP een analyse maakte van de doelgroep op lokaal niveau. Deze analyse heeft nog niet geleid tot een plan van aanpak. De beleidsagenda wordt momenteel vooral bepaald door voorbereiden van het traject participatiefonds. De actuele gegevens over het aantal deelnemers dit jaar en het aantal trainingen dat het roc aanbiedt, zijn niet direct voorhanden. Daarvoor is terugkoppeling met het roc nodig.

MIDDELGROTE GEMEENTE 3

Begin maart is door CINOP contact gezocht met gemeente 3. Het thema laaggeletterdheid was niet direct bekend maar na wat navraag en ruggespraak werden we verbonden met een beleidsmedewerker die ons enige informatie kon verstrekken. In gemeente 3 is eind 2007 een plan van aanpak voor laaggeletterdheid opgesteld. Hierover meldt de beleidsmedewerker dat dit plan inmiddels aan vervanging toe is.

De beleidsmedewerker geeft vervolgens aan dat in 2009 geld beschikbaar komt voor het roc, niet alleen voor onderwijs maar ook voor coördinatie en activiteiten. Er is een samenwerking met omliggende gemeenten. Deze beleidsmedewerker zegde toe nadere informatie per mail toe te zenden en deze vervolgens eventueel telefonisch toe te lichten. Ondanks herhaald mailen en nabellen is deze afspraak niet nagekomen. Kortom: gemeente 3 is onvoldoende bereid om mee te werken aan dit verkennend onderzoek. Via de beleidsmedewerkers is het niet mogelijk gebleken cijfers en kengetallen te verkrijgen over laaggeletterden en nadere informatie over de aanpak van deze gemeente van laaggeletterdheid. Hiermee hebben geen adequaat antwoord op de centrale vraag of deze gemeente deelnamecijfers kan aanleveren en of zij dat in 2009 kunnen doen.

MIDDELGROTE GEMEENTE 4

Hoewel de receptioniste van de gemeente 4 niet goed wist met wie doorverbonden moest worden, kwam uiteindelijk wel snel de juiste persoon aan de telefoon. Na een korte uitleg wat het doel was van het gesprek, werd beloofd direct de benodigde informatie op te zoeken en door te sturen. Ook werd toegezegd contact op te nemen met hun contactpersoon van het roc in

verband met de actuele stand van zaken wat betreft aantallen cursussen en deelnemers. De rapporten en aantallen werden vervolgens ook vrij snel doorgestuurd. Hieruit werd duidelijk dat middelgrote gemeente 4 op basis van landelijk onderzoek uitgaat van meer dan 15.000 laaggeletterden (rapport van gemeente 4 uit medio 2007). Ook beschikte de gemeente over gedetailleerde gegevens over buurten waar laaggeletterdheid naar alle waarschijnlijkheid het meeste voorkomt. Dit is gebaseerd op een jaarlijkse publicatie van de afdeling Onderzoek en Informatie van de gemeente. Of dit aantal is afgenomen, kan uit de toegestuurde rapporten niet worden opgemaakt. Wel blijkt uit de opgevraagde cijfers van het roc dat er op dit moment 43 deelnemers aan alfabetiseringscursussen zijn in gemeente 4. Hiermee is vastgesteld dat deze gemeente in ieder geval over de informatie beschikt over het aantal trajecten van het roc.

De gemeente 4 had in 2007 op een aantal punten al beleid ten aanzien van laaggeletterdheid. Het gaat daarbij om activiteiten rondom leesbevordering, aanpak van taalachterstand bij kinderen, jongeren en hun ouders, en aanpak van laaggeletterden zonder werk. Zo geeft de gemeente aan dat bibliotheken (in het kader van leesbevordering) een uitgebreid dienstpakket hebben speciaal gericht op scholen. Verder zijn diverse taalbevorderingsprojecten uitgevoerd en hebben collegeleden meegedaan aan de Nationale Voorleesdagen. Daarnaast pakt de gemeente taalachterstanden aan door voorschoolse educatie en schakelklassen mogelijk te maken, waarin diverse taalprojecten worden uitgevoerd. Ook is de gemeente betrokken bij de Internationale Schakelklas waarin aandacht wordt besteed aan de taalverwerving van jongeren die nog maar kort in Nederland zijn. De lokale overheid is nauw betrokken bij drie brede scholen die gericht werken aan het voorkomen van ontwikkelings- en taalachterstanden bij kinderen. Onderwijs en welzijn werken hierin samen. Beleid rondom de aanpak van laaggeletterden zonder werk is gericht op het plaatsen van deze mensen in een re-integratietraject in combinatie met een taaltraject. Verder worden acties verwoord die nog uitgevoerd zullen worden en die nog onderzocht worden in 2007 en 2008. Het gaat hierbij om ambities op alle zes resultaatgebieden. Zo wil de gemeente onder andere informatiebijeenkomsten organiseren, ambassadeurs opleiden, onderzoeken hoe schriftelijke communicatie toegankelijker kan worden gemaakt en gesprekken voeren met scholen en roc's.

Instanties die bij deze activiteiten betrokken zijn of betrokken worden, zijn bibliotheken, basisscholen, scholen voor voortgezet onderwijs, roc's, consultatiebureaus, de sociale dienst en het CWI.

In hoeverre de genomen maatregelen daadwerkelijk effect hebben, wordt niet allemaal gemeten.

KLEINE GEMEENTE 5

Begin maart is door CINOP telefonisch contact gezocht met gemeente 5. Men toonde terstond bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek. De beleidsmedewerker refereerde aan de betrokkenheid van CINOP bij planvorming en informeerde ons door ons een voortgangsrapportage toe te sturen met daarin de stand van zaken rondom het project laaggeletterdheid, alsmede een overzicht van de vergadering van de stuurgroep met daarin afspraken en taken. Hieronder de belangrijkste aandachtspunten daaruit.

Acht samenwerkende gemeenten in de regio hebben de handen ineen geslagen om laaggeletterdheid gezamenlijk terug te dringen. Deze samenwerkende gemeenten hebben gewerkt aan een regionaal aanvalsplan. De acties van dit plan zijn uitgewerkt in zes ambities, die corresponderen met de ambities uit het landelijk *Aanvalsplan Laaggeletterdheid*. Voor alle acties geldt dat jaarlijks een evaluatie over de voortgang aan de gemeenten en de Bestuurscommissie Jeugd en Inburgering wordt gevraagd. In 2012 vindt een eindverantwoording plaats en wordt gekeken welke onderdelen structureel onderdeel van beleid en uitvoering kunnen worden. In de regio wordt het aantal laaggeletterden tussen de 16 en 74 jaar geschat op 12.000. Dit is 13% van de totale bevolking van 16 tot 74 jaar. Op drie van de vijf variabelen uit het IALS (1995) ligt het percentage voor de regio lager of gelijk aan het landelijk gemiddelde. Deze drie variabelen zijn laagopgeleid, niet-werkend en 55+. Op de variabelen 'werkloos' en 'allochtoon' scoren de samenwerkende gemeenten hoger dan het landelijk gemiddelde (dit op basis van hier niet nader te noemen maar wel bij CINOP bekende bron). Voor de toekomst hoopt men op regionaal niveau het aantal laaggeletterden terug te dringen van 13% tot 11%.

Op het roc dat gesitueerd is in de regio volgden in 2008 61 personen een lees-, schrijf- of rekencursus. De Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) is betrokken en is samengesteld uit de afdelingen sociale zaken van de afzonderlijke gemeenten. Onder de gemeenschappelijke regeling van de ISD vallen ook: Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL), Regionaal Meld-en

Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaters (RMC), Regionaal Bureau Inburgering (RBI). Het RBL, RMC en RBI werken ook voor de gemeente 5.

Directe samenwerking is gezocht met het regionale roc en de Kopgroep Bibliotheken. Daarnaast hebben de gemeenten de betrokkenheid van verschillende organisaties in de regio nodig, zoals bedrijven, basisscholen, peuterspeelzalen, kinderdagverblijven. Deze organisaties zijn niet allemaal zelf actief, maar worden wel ingezet.

Ondernomen activiteiten:

- Startbijeenkomst op 11 september 2008. Circa 65 deelnemers, diverse mensen en instellingen hebben aangegeven betrokken te willen worden bij dit aanvalsplan. Uit de reacties bleek dat men bewust geworden is en voor de startbijeenkomst onvoldoende besef had van de omvang van dit punt.
- Er is een eerste ambassadeur aangesteld.
- CINOP verzorgt een training voor ambassadeursbegeleiders.

De publicatie van de Taalunie over laaggeletterdheid is verspreid onder alle gemeenten om helder communiceren te bevorderen. Te zijner tijd wordt het weer onder de aandacht gebracht. Pro Biblio herijkt de afspraken met gemeenten waar *Boekenpret* al gebruikt wordt en gaat daarna in gesprek met gemeenten waar het nog niet in gebruik is. Enkele gemeenten zijn inmiddels bezocht.

Besturen van scholen zijn gevraagd taalbeleid in het onderwijsprogramma op te nemen.

4You wordt door de bibliotheken ingericht in twee locaties: in één locatie voor 12-18 jarigen en in de andere voor deelnemers jonger dan 12 of ouder dan 18.

Een plan van aanpak voor een netwerk van voorlezers is in de maak. Er zijn al wat initiatieven in die richting. Voor organisatie van een netwerk van voorlezers zal men gebruikmaken van het vrijwilligerswerk.

Deze gemeente kan dus cijfers aanleveren van deelname op het roc.

KLEINE GEMEENTE 6

In gemeente 6 werd direct doorverbonden met de juiste persoon. Uit het gesprek werd duidelijk dat gemeente 6 op dit moment geen beleid heeft rondom laaggeletterdheid. Wel is er overleg met het roc over het aanbod van cursussen. Dat aantal willen ze gaan verdubbelen. Er is geen zicht op de precieze aantallen laaggeletterden in de gemeente en er wordt ook nog geen

onderzoek uitgevoerd. Doordat er nu extra aandacht voor is, ligt het wel in de planning om dat in de loop van het jaar te gaan doen. Echter, de beleidsmedewerker die hierover gaat, zal vanaf maart met onbetaald verlof gaan. Aangezien dit nog geen lopende zaak is, zal het niet overgenomen worden door diegene die deze taken overneemt. Het wordt daarom vooruitgeschoven naar juni, wanneer de betreffende medewerker weer terug is.

CONCLUSIE

Met dit verkennend onderzoek hebben we in het overgangsjaar naar het participatiefonds enig inzicht willen krijgen in wat gemeenten doen aan laaggeletterdheid, of zij beleid ontwikkelen en of en hoe zij de opbrengsten van dit beleid monitoren. Daar het slechts een beperkte steekproef is, krijgen we hiermee een indicatie voor wat we aan gemeenten kunnen vragen op dit gebied. Een voorzichtige conclusie van dit verkennend onderzoek is dat we voor het inventariseren van de deelname van laaggeletterden aan lees- en schrijfonderwijs niet direct bij gemeenten terecht kunnen. Zij zijn vaak afhankelijk van de informatie die roc's hen kunnen geven. Onze voorzichtige inschatting is dat we voor deze gegevens beter direct de roc's kunnen benaderen.

Uit de zes telefonische inventarisaties blijkt allereerst dat men wisselend bereid is om mee te werken aan een verkennend onderzoek. De bereidheid is echter minder een knelpunt dan het opleveren van cijfers en kengetallen.

De verschillen tussen gemeenten zijn groot als het gaat om het probleembewustzijn en of zij al of niet beleid voeren op het thema laaggeletterdheid. Ook verschillen gemeenten op het punt van het monitoren van gegevens en kengetallen. Als men inzage wil geven in de cijfers en als men al op de hoogte is van de aantallen laaggeletterden, blijkt dat men daarvoor terug moet vallen op de schattingen van CINOP. CINOP analyseert de gegevens uit het IALS-onderzoek (uit 1995) door extrapolatie van de landelijke aantallen naar de locatie in kwestie. Het op een verantwoorde wijze bepalen van de aantallen binnen een specifieke gemeente is complex en tijdrovend. Gemeenten kunnen zelf geen schattingen maken, maar zijn aangewezen op globale schattingen vanuit het IALS-onderzoek (1995) of het ALL-onderzoek (te verschijnen in 2009).

Gemeenten verschillen ook op het punt van het opleveren van gegevens over het aantal deelnemers aan cursussen lezen en schrijven. We hebben de indruk gekregen dat gemeenten

slechts incidenteel prestatieafspraken maken met roc's over aantallen trainingen, de duur ervan en het resultaat.

Tot slot kunnen we in deze beperkte verkenning vaststellen dat in grote gemeenten het thema laaggeletterdheid een speciale portefeuille is die onder is gebracht bij één of soms meerdere beleidsmedewerkers. Deze portefeuillehouders zijn belangrijke intermediairen bij het monitoren van gegevens over de doelgroep laaggeletterden en de deelname aan lees- en schrijfcursussen.

In middelgrote en kleine gemeenten is het beeld heel divers. Het vraagt soms enige tijd om de juiste persoon, de juiste informatie te pakken te krijgen. Het eigenaarschap van het thema laaggeletterdheid is niet altijd duidelijk. Het probleembewustzijn verschilt per gemeente. Soms is er een rapport over de analyse van de doelgroep – meestal aangereikt door het landelijke Aanvalsplan. Soms is er daarnaast ook een plan van aanpak en worden de initiatieven uitgewerkt en de plannen uitgevoerd.

Over het monitoren van gegevens in de toekomst: grote en kleine gemeenten zijn relatief makkelijk en snel te peilen via telefonische interviews in combinatie met e-mailing. Grote gemeenten hebben daarnaast vaker een beleidsnota over het thema laaggeletterdheid. Dan volstaat het analyseren van het plan om te bepalen wat er mogelijk gebeurt. Hoe de resultaten van beleidsinvesteringen te monitoren, vraagt nadere studie. Middelgrote gemeenten vragen een grotere steekproef daar we grote verschillen vermoeden in: bereidheid om mee te doen, probleembewustzijn, beschikbaarheid van gegevens, activiteiten die men *van plan is* en die men daadwerkelijk realiseert, of en op welke manier resultaten gemonitord worden.

Wat betekent deze verkenning voor de toekomstige monitor 2009 als het participatiefonds in werking treedt. Onze voorzichtige conclusie is dat het komende jaar – wellicht de komende jaren – de inventarisatie via de roc's de enige weg is zicht te krijgen op de deelname van laaggeletterden aan cursussen lezen en schrijven. Met het risico dat als gemeenten met private opdrachtgevers in zee gaan daar vooralsnog geen zicht op is. Ons advies is dat in 2010 deze peiling opnieuw wordt gedaan, maar dan onder een grotere groep gemeenten met als centrale doel: kunnen gemeenten (tijdig) inzicht geven in de (feitelijke) deelname van laaggeletterden aan cursussen lezen en schrijven.